

Efni: Umsögn um drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlenda og afrétta, nr. 58/1998 (leyfisveitingar, málsmeðferð o.fl.) Mál nr. 317 frá nefndasviði.

Inngangur.

Ég vil byrja á því að þakka fyrir áhuga yfirvalda á að eignamörk sjávarjarða til hafsins verði skilgreind og virt. Þetta er löngu tímabært verkefni og vonandi næst niðurstaða sem sátt ríkir um. Við lestur frumvarpsdraga og meðfylgjandi skýringa vakna spurningar bæði á formi og innihaldi sem ég geri nánari grein fyrir hér á eftir. Þar sem ég er eigandi jarðar sem á land að sjó einbeiti ég mér að þeim þætti þar sem um mjög mikið hagsmunamál er að ræða. Í mínum huga eru það tveir aðilar sem eiga sjóinn og sjávarauðlindina saman en það eru eigendur sjávarjarða og svo við öll saman eða ríkið eins og við gjarnar köllum það. Að þessu gefnu gefur það auga leið að fiskistofnarnir eru í óskiptri sameign þessara aðila og því á að skipta auðlindagjaldinu á milli þeirra eftir eignarhlutum. Sveitarfélög eiga margar sjávarjarðir og því umhugsunarvert að þau skuli ekki verja réttindi þegnanna og krefjast hlutdeildar í auðlindagjaldinu. Þá er komið að stærð netlaga sem skiptir auðvitað miklu máli í þessu sambandi en þar er um tvær skilgreiningar að ræða, dýptarviðmið og fjarlægðarreglu sem báðar miða við stórstraumsfjöru. Lögin um dýptarviðmiðið gefa í flestum tilfellum mun stærra hafsvæði en fjarlægðarreglan og gilda um allt sem tengist fiskveiðum á ummræddu svæði en einnig þaratekju. Það eru því miklir eignarréttarlegir hagsmunir í húfi. Ég mun aðalega fjalla um 5. gr. og greinargerð með henni en mig langar að benda á að frumvarpsdrögin og skýringarnar í gáttinni eru ekki þau sömu og voru send á valda hagsmunaaðila. Í gáttinni eru gögnin merkt í vinnslu og vantar þar m.a. skýringar við grein 7 og 8.

Athugasemdir við 5. gr.

Ég vil kveða fastar að orði í fyrstu málsgreininni og segja „Þegar nefndin tekur landsvæði utan strandlengju meginlandsins til meðferðar ber henni að skora á þá sem kalla til eignarréttinda þar.....“ í stað „er henni heimilt“.

Ég vil einnig benda á að eignarréttur er varinn af stjórnarskrá og því svolítið gáleysislegt að tala um að „Eignarréttur falli ekki niður þótt rétthafar láti hjá líða að lýsa þeim á þessu stigi málsmeðferðarinnar,.....“

Í raun er 5. gr. óþörf og mikið auðveldara væri að fylgja gildandi lögum þar sem fram kemur að landamerki sjávarjarða eru dýptarviðmið samkvæmt Jónsbókarlögum sem er 4 faðmar eða 6,88 metrar út frá meginlandi, hólum, skerjum, dröngum og steinum, sem upp úr sjó rísa á stórstraumsfjöru. Að öllum líkindum er netlaga skilgreining Jónsbókar besta, einfaldasta og eðlilegasta skilgreining á landamerkjum jarða sem Óbyggðanefnd hefur fengist við hingað til þar sem hún er allstaðar sú sama hringinn í kringum landið. Seinnitíma lög sem miða við fjarlægðarregluna 60 faðma eða í dag 115 metra frá stórstraumsfjöruborði mega vera þarna en alltaf hlítur það sem lengra nær að ráða því hvað gert er innan svæðisins, það er menn geta ekki leyft námuvinnslu utan 115 metra netlaga en innan dýptarviðmiðis netlaga ef það nær lengra út.

Athugasemdir við greinargerðina.

Greinargerðin sem síðar verður notuð til lögskýringa er görótt. Þarna eru talin upp nokkur lög þar sem netlög eru skilgreind 115 metrar út frá stórstraumsfjöruborði. Það vekur upp spurningar að elstu og helstu lögunum sé sleppt úr greinargerðinni en það eru Jónsbókarlögin frá 1281 sem enn eru í fullu gildi en þau gilda meðal annars um aðal hagsmunamálið eða fiskveiðar. Áhyggjur höfunda greinargerðarinnar um að það sé mikil vinna að eiga við þetta gef ég ekki mikið fyrir því þetta liggur allt á borðinu nú þegar bundið í lög.

Virðingrafyllt

Bjarni M. Jónsson, eigandi sjávarjarðar og
sérfræðingur í haf og strandsvæðastjórnun

Hér með eru gerðar alvarlegaar athugasemdir við frumvarpið og kaflann „Um einstakar greinar frumvarpsins“, sérstaklega 5. gr.

Í kaflanum „Um 5. gr“ kemur fram að miða á landamerki sjávarjarða við fjarlægðarreglu eða 115 metra út frá stórstraumsfjöruborði. Þarna er um lögbrot að ræða því að í fullu gildi eru Jónsbókarlög frá 1281 um dýptarviðmið 6,88 (7,45) metra út frá stórstraumsfjöruborði sem miða skal við en ekki 115 metrana og er því harðlega mótmælt að læða eigi þessari breytingu inn með óljósum upplýsingum sem ekki koma fram í frumvarpsdrögunum sjálfum, heldur einungis í skýringunum með frumvarpinu sem eru svo þvælnar og erfiðar yfirlestrar að flestir gefast upp á lestrinum sem kannski er ætlunin. Hér er í undirbúningi bóotalaus eignaupptaka af hálfu ríkisins sem kemur sérlega illa við landeigendur sjávarjarða, sérstaklega í og við Breiðafjörð, þar sem munur á flóði og fjöru getur nálgast 6 metra þegar stórstreymt er og mælt frá þeirri fjöru út á 6,88 metra dýpi. Ef þið viljið eignast hafsvæðið hversvegna þá ekki bara að kaupa það í stað þess að reyna að stela því á þennann auvirðilega hátt.

Skúli Magnússon, lektor við lagadeild Háskóla Íslands vann í september 2001 álit að beiðni nefndar um endurskoðun laga um stjórn fiskveiða, um stjórnskipulega vernd fiskveiðiréttar sjávarjarða.

Í álitu Skúla á bls. 8 stendur eftirfarandi: „*Samkvæmt framanskráðu er ótvírætt að við ákvörðun netlaga með hliðsjón af fiskveiðirétti landeiganda ber að miða við dýptarreglu Jónsbókar, en ekki fjarlægðarreglu veiðitilskipunarinnar og síðari laga. Hvað varðar ýmis önnur mikilvæg réttindi landeiganda innan netlaga gildir hins vegar almennt reglan um 115 metra frá stórstraumsfjörumáli. Samkvæmt framangreindu ber að afmarka netlög sjávarjarða með hliðsjón af fiskveiðirétti samkvæmt reglu 2. kapitula rekabálks Jónsbókar.*“

Páll Vídalín lögmaður (1667-1727) segist hafa lesið ýmis Jónsbókarhandrit sem virðast hafa verið frá fyrri hluta 16. aldar. Ofangreint ákvæði 2. kafla rekabálks hljóðar þannig: „Þat eru netlög utarst, er selnet stendur grunn 20 möskva djúp að fjöru“. Í öðru handriti stendur eftirfarandi: „þat eru netlög utaz, er selnót stendur grunn 20 möskva djúp ath fjöru, oc komi þá flár uppúr sjó, þat er fjöggra faðma djúp“.

Af þessu er augljóst að menn á 16. öld höfðu tekið upp hagnýt dýptarmál við ákvörðun netlaga sem samsvaraði hinu formlega ákvæði Jónsbókar, þ.e. mælt dýptina með lóði. Páll lögmaður segir skýrt að þessar 12 álnir eru „þessa dags alin“ og vorra tíma alin“, nánar tiltekið hamborgaralínin, og dýptin þá (57,3 cm x 12 =) 6,88 m. Málfaðmadæmi Páls gefur (57,3 x 13 =) 7,45 m. Í heild þýðir þetta að ystu mörk netlaga skv. Jónsbók er við 7 m dýpi á stórstraumsfjöru.

Eftir stendur að augljóst er að miða á netlög þ.e. landamerki sjávarjarða til hafsins við dýptarviðmiðið. Skilgreining Páls Vídalín um dýpt selneta annað hvort 4 faðmar eða 12-13 álnir er það viðmið sem á að nota. Þar sem það er á milli 6,88 m og 7,45 m ber að miða við ítrustu mörkin eða 7,45 metra.

Í dómi mannréttindadómstóls Evrópu kemur fram að netlög séu eign í skilningi 1. gr. 1. viðauka mannréttinasáttmála Evrópu. Alþingi getur því ekki lengur hundsað þennan eignarrétt og ber að virða hann. Alþingi hefur hvorki umboð né heimildir til að ráðstafa þessum eignarrétti sjávarjarða. Alþingi ber að fara að lögum sem það hefur sjálft sett svo sem eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar og fleiri lögum um netlög.

Sendandi: Er eigandi Jarðarinnar Höllustaða í Reykhólahreppi.
Björn Samúelsson
Reykjarbraut 5
380 Reykhólahrepp

Undirskrift: Björn Samúelsson

2. desember 2019

Nefndarsvið Alþingis
nefndarsvid@althingi.is

Efni: Umsögn um drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlenda og afrétta, nr. 58/1998 (leyfisveitingar, málsmeðferð o.fl.) Mál nr. 317 frá nefndasviði.

Undirrituð gerir athugasemd við að í greinargerð um einstakar greinar frumvarpsins 5. gr. er látið hjá líða að fylgja gildandi lögum um að landamerki sjávarjarða eru dýptarviðmið samkvæmt Jónsbókarlögum sem er 4 faðmar eða 6,88 metrar út frá meginlandi, hólum, skerjum, dröngum og steinum, sem upp úr sjó rísa á stórstraumsfjöru. Elstu og helstu lögnum er því sleppt úr greinargerðinni en það eru Jónsbókarlög frá 1281 sem enn eru í fullu gildi en þau gilda meðal annars um aðal hagsmunamálið stærð netlaga.

Aðeins er getið um fjarlægðar regluna þar sem netlög eru skilgreind 115 metrar út frá stórstraumsfjöruborði

Stærð netlaga skiptir miklu máli en um tvær skilgreiningar að ræða, dýptarviðmið og fjarlægðarreglu sem báðar miða við stórstraumsfjöru. Lögin um dýptarviðmiðið gefa í flestum tilfellum mun stærra hafsvæði en fjarlægðarreglan og gilda um allt sem tengist fiskveiðum á ummræddu svæði en einnig þaratekju. Það eru því miklir eignaréttarlegir hagsmunir í húfi.

Í greinargerðinni við 5. gr. um einstakar greinar frumvarpsins kemur fram að hátt í 11.000 eyjar og sker við strendur Íslands hafa verið teiknuð inn í kortagrunna en einungis lítil hluti þeirra ber nafn. Undirrituð gerir athugasemd við þetta enda bera langflestar eyjar ef ekki allar og langflest sker nafn.

Erla Friðriksdóttir
Eigandi sjávarjarða á Breiðafirði

Á fundi bæjarráðs Fljótsdalshéraðs mánudaginn 16. desember 2019 var eftirfarandi bókun gerð m.a.:

Umsögn við frumvarp til laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta (leyfisveitingar, málsmeðferð, endurupptaka o.fl.), 317. mál.

Bæjarráð Fljótsdalshéraðs tekur almennt undir þær áherslur er fram koma í umsögn Sambands íslenskra sveitarfélaga um umrædd frumvarpsdrög en þó einkum hvað varðar nýtingu náma og annarra jarðefna sem og athugasemdir varðandi möguleg áhrif á skipulag haf- og strandsvæða.

Framangreindu er hér með komið á framfæri.

Með bestu kveðjum

Björn Ingimarsson

Bæjarstjóri Fljótsdalshéraðs

ÍSAFJARÐARBÆR

Hafnarstræti 1 | 400 Ísafjörður
S: 450 8000 | Fax: 450 8008 | www.isafjordur.is

Alþingi
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Ísafjörður, 27. nóvember 2019
2019010030

Efni: Frumvörp og þingsályktunartillögur til umsagnar 2019

Á 530. fundi skipulags- og mannvirkjanefndar þann 27.11.2019 var eftirfarandi erindi tekið fyrir:

Lagður fram tölvupóstur Sigrúnar Helgu Sigurjónsdóttur f.h. nefndasviðs Alþingis, dagsettur 11. nóvember sl., þar sem Ísafjarðarbæ er sent til umsagnar frumvarp til laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta (leyfisveitingar, málsmeðferð, endurupptaka o.fl.), 317. mál. Umsagnarfrestur er til 2. desember nk. Bæjarráð tók erindið fyrir á 1083. fundi sínum 18. nóvember sl., og vísaði því til umsagnar í skipulags- og mannvirkjanefnd.

Bókun nefndarinnar:

Skipulags- og mannvirkjanefnd gerir ekki athugasemd.

Þetta tilkynnist hér með.

Virðingarfyllst,

Axel Rodríguez Överby
- skipulags- og byggingarfulltrúi -

Umsögn Landssamtaka landeigenda á Íslandi um frumvarp til laga

um breytingu á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998 (leyfisveitingar, málsmeðferð, endurupptaka o.fl.). 317. mál.

Landssamtökin telja þær breytingar sem lagðar eru til að stærstum hluta óþarfar og að tillögurnar hafi verið unnar fyrst og fremst í þeim pólitíska tilgangi að leitast við að auka völd og yfirráð opinbers valds þ.e ríkis og sveitarfélaga á kostnað eignarréttar landeigenda. Enn sé verið að höggva í sama knérunn með því að láta ekki við það sitja að una við málalok á þeim svæðum þar sem óbyggðanefnd hefur lokið yfirferð sinni heldur að opna möguleika fyrir ríkisvaldið á því að halda áfram að vega að einstaklings eignarréttinum á svæðum sem farið hefur verið yfir og sú niðurstaða fengin að þau svæði séu ekki þjóðlendur. Á þeim svæðum virðist nú eiga að leita að einhverjum glufum sem verið hafa í kröfugerð ríkisins við meðferð þeirra og reyna að stoppa í þær, ríkinu til hagsbóta.

Í umsögn þessari eru tekin út þau atriði þar sem Landssamtökunum þykir þyngst vegið að hagsmunum landeigenda en jafnframt er leitast við að benda á það í tillögunum sem talist getur jákvætt.

Samkvæmt gildandi lögum veitir ríkið leyfi til að nýta vatns- og jarðhitaréttindi, vindorku, námur og önnur jarðefni innan þjóðlendna, en sveitarfélög veita leyfi fyrir allri annarri nýtingu lands og landsréttinda. Landssamtökin telja enga nauðsyn bera til að beyta þessu. Þvert á móti þá sé heppilegra að þessar leyfisveitingar séu á forræði ríkisvaldsins enda sé ríkisvaldið, með sinni fjarlægð og reglum um jafnræði. betur til þess fallið heldur en, mis-stór sveitarfélaög, að tryggja gegnsæi og jafnræði við úthlutun aðgangs að auðlindum og landsins gæðum í landi sem er í eigu ríkisins

Tekið er undir það að þörf sé á því að uppfæra ákvæði laganna um áætluð starfslok óbyggðanefndar en engin ástæða er til þess að bæta á nefndina verkefnum.

Sjálfsgagt er að rýmka heimildir landeigenda til að bera úrskurði óbyggðanefndar undir dómstóla og fá mál endurupptekin fyrir nefndinni enda hefur það lengi verið baráttumál Landssamtakanna. Í 7. gr frumvarpsins er ákvæði sem ætlað er að auka möguleika landeigenda til þess að endurupptaka óbyggðanefndarmál sem er lokið með þeim hætti að ekki þarf samþykki gagnaðilans þ.e ríkisins, til endurupptökunnar auk þess sem lagt er til að frestir til endurupptöku mála hjá nefndinni samkvæmt stjórnsýslulögunum verði lengdir. Þetta er jákvætt. Hins

vegar er varðandi efnislegar heimildir til endurupptöku óbyggðanefndarmála, í frumvarpinu einungis vísað til almennra endurupptökureglna stjórnsýslulaga (1. tölul 1 mgr 23 gr l 37/1993) og til almennrar endurupptökheimildar dóma sem er að finna í lögum 91/1991 (193 sbr 191. gr) Þessar almennu heimildir eru allt of þröngar og telja landssamtökin að þær þurfi að rýmka til þess að þessi ákvæði komi að einhverjum raunverulegum notum.

Rétt er að áréttta hér að tilgangur setningar laga um þjóðlendur nr. 58/1998 var m.a. sá að eyða óvissu um eignarhald á landi og skilgreina jafnframt hver færi með stjórn og ráðstöfunarvald yfir því landi sem ekki væri undirorpið beinum eignarétti. Það var aldrei tilgangur laganna að svipta menn eignarrétti að því landi sem sannanlega væri þeirra eign. Öðrum þræði var lögunum ætlað að tryggja að þeir sem gerðu kröfu til landsvæða sem deilur væru um ættu ekki að skaðast af lögunum hvorki fjárhagslega né með þeim hætti að tekinn væri af þeim með lögunum eignaréttur sem þeir gætu fært sönnur á. Því er eðlilegt að ef fram koma ný gögn eða heimildir um eignarhald að landi sem úrskurðað hefur verið þjóðlenda (venjulega vegna skorts á heimildum um eignarhald) þá sé hægt að endurupptaka mál sem þegar hefur verið úrskurðað um, þannig að leiða megi hið rétta í ljós þrátt fyrir að úrskurðir óbyggðanefndar, eða eftir atvikum dómar, hafi þegar gengið um tilgreint svæði.

Ríkisvaldið er hins vegar í allt annarri stöðu en landeigendur. Tillögur frumvarpsins um rýmkaðar heimildir ríkisins til þess að gera á ný kröfur í eignarlönd eru að öllu leyti hagsbóta fyrir ríkisvaldið svo sem nefnt var hér að ofan. Nái þær fram að ganga myndi enn dregið úr jafnræði málsaðilja en með þeim væri verið að rýmka jafnframt heimildir ríkisins til að auka við kröfur undir rekstri mála hjá óbyggðanefnd og að leggja fram nýjar kröfur eftir að meðferð óbyggðanefndar er lokið. Þessar tillögur eru fráleitar og til þess fallnar að viðhalda óöryggi landeigenda gagnvart ríkinu. Þessi ráðagerð er jafnframt til þess fallin að eyðileggja það traust sem þó hefur myndast á milli ríkisins og landeigenda á þeim svæðum sem hafa gengið í gegnum hreinsunareld óbyggðanefndar. **Að mati landssamtakanna er afar óheppilegt að ríkið fari að ráðast aftur á þessi svæði enda hagsmunir friðar og sátta miklu ríkari en hagsmunir ríkisins af því að bæta úr mögulegum og minniháttar vanköntum og gloppum í kröfugerð þess við meðferð óbyggðanefndar á hverju því svæði þar sem meðferðinni er nú lokið.**

Samkvæmt gildandi lögum getur ríkið ekki lýst kröfum að nýju í land sem áður hefur sætt meðferð óbyggðanefndar en verið úrskurðað eða dæmt eignarland. Það er viðkomandi landeigendum, sem töldu að með meðferðinni fyrir óbyggðanefnd væri nú loks lokið og að þeir gætu átt land sitt í friði, mikil raun að þurfa að ganga í gegnum slíkar hremmingar á nýjan leik og að ríkið geti nánast hvenær sem því þóknast gert aðför að eignarrétti þeirra á nýjan leik. Eitt að meginmarkmiðum

laganna um þjóðlendur hefur verið það að ekki ríki óvissa um eignarréttarlega stöðu lands en breyting í þá veru sem lagt er til myndi einmitt leiða til hins gagnstæða. Þá er tillaga um það að óbyggðanefnd verði heimilað að bæta viðbótarprepi við málsmeðferð í tengslum við landsvæði utan strandlengju meginlandsins og almenninga stöðuvatna sama marki brennd og þessi breyting sett fram eingöngu í þágu ríkisvaldsins sjálfs. Sá misskilningur virðist ríkjandi að það sem nefnt er almenningur stöðuvatna sé einhvers konar eigendalaust svæði í stað þess að vera einfaldlega í sameign eigenda þeirra jarða sem að stöðuvatninu liggja. Engin raunverulegur ágreiningur er uppi um þessa almenninga stöðuvatna og ef upp kemur einhverskonar ágreiningur á milli þeirra sem hagsmuna hafa að gæta um eignarrétt þeirra, þá er það vel á færi dómstóla landsins að skera úr slíkum ágreiningi.

Engin rök hafa verið færð fram um það að óbreyttar málsmeðferðarreglur óbyggðanefndar myndu leiða til þess að nefndin þyrfti líklega lengri tíma til að ljúka verkefni sínu. Ákvæðum laganna um að fá skorið úr um mörk eignarlanda gagnvart eigendalausum svæðum hefur verið beitt um þau svæði þar sem vinnu nefndarinnar er lokið sem er meginhluti landsins og það þjónar ekki tilgangi laganna með nokkrum hætti að fara að breyta verklagi nú svo seint í ferlinu enda felur það beinlínis í sér mismunun á milli eigenda þeirra svæða þar sem meðferð er lokið og þeirra tiltölulega litlu svæða sem eftir standa.

Enginn munur er á ríkiseign og þjóðareign og er allt tal um annað einungis orðagjálfur. Það er beinlínis rangt að halda því fram að þegar óbyggðanefnd lýkur störfum að þá skipti hverju máli hvort þetta land ríkisins teljist eignarland eða þjóðlenda. Þjóðlenda nýtur ekki verndar stjórnлага og má þess vegna, hvenær sem pólitískur vilji stendur til þess, afla einfaldrar lagaheimildar til þess að selja hana eða telja hana almennt eignarland ríkisins.

Loks geta Landssamtökin ekki með nokkru móti séð hvernig gætt hefur verið að ákvæðum 70. gr. stjórnarskrárinnar um réttláta málsmeðferð og 72. gr. stjórnarskrárinnar um vernd eignarréttar né heldur að haft hafi verið samráð við eigendur landsins við útfærslu þessara ákvæða um breytta málsmeðferð svo sem fullyrt er í athugasemdum við þær.

Reykjavík, 11. mars 2020

**Minnisblað til allsherjar- og menntamálanefndar Alþingis
vegna frumvarps um breytingu á þjóðlendulögum
(317. mál á 150. löggjafarþingi)**

Allsherjar- og menntamálanefnd óskaði eftir afstöðu óbyggðanefndar til framkominna sjónarmiða Samtaka eigenda sjávarjarða um ákvörðun eignamarka í tilefni af frumvarpi um breytingu á þjóðlendulögum sem er til umfjöllunar hjá nefndinni.

Samantekt um afstöðu óbyggðanefndar til umsagnar Samtaka eigenda sjávarjarða

Samandregið má um umsögn Samtaka eigenda sjávarjarða segja að rétt sé að dýptarregla Jónsbókar hafi ekki verið felld úr gildi. Það er heldur ekki gert með þessu frumvarpi og frumvarpið breytir engu um þau réttindi sem í henni felast, enda varðar hún einungis rétt til veiði sjávarfiska. Ef netlög samkvæmt dýptarreglu Jónsbókar ná lengra en 115 m netlög nær veiðiréttur landeigenda einfaldlega lengra út í sjó en beinn eignarréttur landeigenda að sjávarbotni.

Viðfangsefni óbyggðanefndar utan meginlands Íslands og tengsl við 115 m netlög

Gildissvið þjóðlendulaga er allt *land* innan íslenskrar lögsögu. Allt *land* er samkvæmt þjóðlendulögum annaðhvort eignarland eða þjóðlenda og hlutverk óbyggðanefndar er að greina þar á milli. Hugtakið „landsvæði utan strandlengju meginlandsins“ í 5. gr. frumvarpsins vísar til eyja, skerja og annarra landfræðilega eininga umhverfis landið, sbr. greinargerð með frumvarpinu. Vegna meðferðar á þjóðlendumálum utan strandlengju meginlandsins er nauðsynlegt að greina hvað sé *land* og hvar því *landi* sem fjalla ber um sleppir.

Svæði utan 115 m netlaga er samkvæmt lögum *hafsbót* og íslenska ríkið er eigandi auðlinda hans, sbr. 1. og 3. mgr. 1. gr. laga um eignarrétt íslenska ríkisins að auðlindum hafsbótsins, nr. 73/1990. *Hafsbót* utan 115 m netlaga tilheyrir því ekki *landi* og er þar með utan gildissviðs þjóðlendulaga.

Hafsbót innan 115 m netlaga tilheyrir hins vegar aðliggjandi *landi* og fellur því undir gildissvið þjóðlendulaga, sbr. sérstaklega 1. og 3. mgr. 2. gr. laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu nr. 57/1998. Um þetta er fjallað í athugasemdum við 5. gr. frumvarpsins í þeim tilgangi að útskýra hvers vegna umfjöllun óbyggðanefndar um svæði takmarkast við 115 m netlög. Hins vegar er ekki verið að breyta neinum reglum um réttindi innan eða utan 115 m netlaga.

Nánari skýringar á hugtakinu netlög

Til nánari skýringar á hugtakinu netlög er rétt að hafa hugfast að í íslenskum lögum eru þrjár mismunandi skilgreiningar á netlögum. Hugtakið hefur því mismunandi merkingu eftir því hvaða réttindi eiga í hlut, sem gera verður greinarmun á.

Dýptarregla 2. kapítula rekabálks Jónsbókar frá 1281 gildir einungis um rétt til veiði sjávarfiska, sem eru takmörkuð eignarréttindi, innan netlaga samkvæmt dýptarreglunni. Í reglu Jónsbókar-ákvæðisins felst því ekki beinn eignarréttur landeigenda. Í veiðitilskipun frá 1849 og lögum um beititekju nr. 39/1914 eru netlög skilgreind sem 60 faðmar (um 113 m) frá stórstraumsfjörumáli og

um þau réttindi sem þar er kveðið á um gildir því sú skilgreining netlaga. Í nýrri löggjöf eru netlög skilgreind sem 115 m frá stórstraumsfjörumáli, m.a. í áðurnefndum lögum nr. 57/1998 og fleiri lögum sem kveða á um að *landi* fylgi beinn eignarréttur í netlögum. Um beinan eignarrétt landeigenda innan netlaga gildir því 115 m reglan. Frumvarpið breytir engu um framangreind réttindi landeigenda.

Samandregið um efni 5. gr. frumvarpsins:

- Greinin hefur ekki að geyma skilgreiningu á netlögum.
- Greinin hefur ekki að geyma ákvæði um brottfall réttinda af neinu tagi.
- Greinin hefur ekki að geyma ákvæði um afmörkun réttinda.
- Greinin fellir ákvæði rekabálks Jónsbókar ekki úr gildi.
- Greinin takmarkar ekki gildissvið rekabálks Jónsbókar.

Réttindi sem eru til staðar standa óhöggðuð, enda varðar greinin einungis málsmeðferð en ekki inntak eða afmörkun réttinda.

Umsögn Samtaka eigenda sjávarjarða

Í umsögn Samtaka eigenda sjávarjarða koma fram ýmsar fullyrðingar sem vert er að fjalla um:

- Skilgreining á hugtakinu netlög í frumvarpinu sé röng.
 - **Rangt.** Hugtakið netlög er ekki skilgreint í frumvarpinu heldur er til útskýringar vísað til skilgreininga þeirra laga sem eiga við um efni frumvarpsins í athugasemdum við 5. gr.
- Frumvarpið brjóti í bága við 2. kap. rekabálks Jónsbókar og 72. gr. stjórnarskrár.
 - **Rangt.** Réttindi eru ekki felld niður eða takmörkuð með frumvarpinu.
- Ákvæði 2. kap. rekabálks Jónsbókar hafi aldrei verið felld úr gildi.
 - **Rétt.** Það er ekki heldur gert með frumvarpinu.
- Höfundar frumvarpsins kjósi að fjalla um sumar skilgreiningar netlaga en ekki aðrar.
 - **Rétt,** enda eru það mörk lands/netlaga gagnvart hafsbotni sem skipta máli í þessu sambandi en ekki mörk veiðiréttar.
- Í uppsiglingu sé bótalaus eignaupptaka.
 - **Rangt.** Réttindi eru ekki felld niður eða takmörkuð með frumvarpinu.
- Við ákvörðun netlaga með hliðsjón af fiskveiðirétti landeigenda beri að miða við dýptarreglu Jónsbókar.
 - **Rétt,** en frumvarpið snýr ekki að því og hefur engin áhrif á þann rétt landeigenda.

2. desember 2019

Til allsherjar- og menntamálanefndar Alþingis

Umsögn frá óbyggðanefnd um frumvarp til laga um breytingu á þjóðlendulögum (317. mál)

Umsögn þessi lýtur einungis að þeim fimm af átta greinum frumvarpsins sem varða óbyggðanefnd. Tillögurnar sem varða nefndina eru ítarlega rökstuddar í greinargerð með frumvarpinu og ber frumvarpið þess merki að vandað hafi verið til undirbúningsins.

Stefnt að verklokum óbyggðanefndar árið 2024 (3. gr.)

Eins og fram kemur í athugasemdum með 3. gr. frumvarpsins er stefnt að því að óbyggðanefnd ljúki verki sínu árið 2024, sbr. gildandi fjármálaáætlun. Við blasir að rétt er að breyta úreltu markmiðs-ákvæði laganna um verklok til samræmis við það. Verkefni nefndarinnar hefur reynst mun viðameira en ætlað var þegar henni var komið á fót. Þar við bætist að með lagabreytingu árið 2009 var framvinda verkefnisins að mestu stöðvuð um nokkurra ára skeið, auk þess sem fjárveitingar til nefndarinnar voru skornar verulega niður. Sá niðurskurður gekk ekki til baka að fullu fyrr en árið 2018. Þrátt fyrir þetta er verkefni nefndarinnar nú langt komið og raunhæft að því geti lokið árið 2024. Nefndin hefur nú lokið umfjöllun um 88% af flatarmáli meginlandsins.

Heimild ríkisins til að auka við kröfur í málum (4. gr.)

Til þessa hefur staða málsaðila verið ójöfn hvað varðar heimildir til að auka við kröfur í málum hjá óbyggðanefnd. Ríkinu eru þröngar skorður reistar en svigrúm annarra er mun meira, sbr. athugasemdir með 4. gr. frumvarpsins. Óhjákvæmilegt er að haga umfangsmikilli gagnaöflun óbyggðanefndar þannig að henni ljúki ekki fyrr en eftir að kröfum aðila hefur verið lýst en gögn sem koma fram geta breytt forsendum krafna, bæði ríkisins og annarra. Óbyggðanefnd er bundin af kröfugerð aðila við úrlausn mála en í ljósi mikilvægis þess að niðurstöður ráðist af efnislegu mati á fyrirbyggjandi heimildum en ekki því að kröfugerð gangi e.t.v. of skammt verður að telja heppilegt að málsaðilar, bæði ríkið og aðrir, hafi nokkurt svigrúm hvað þetta varðar. Breytingin sem lögð er til þjónar því markmiði. Svigrúmið getur þó ekki verið án takmarkana. Auglýsa þarf auknar kröfur ríkisins og gefa öðrum að lágmarki þriggja mánaða frest til að lýsa kröfum á móti og jafnframt auglýsa kröfur sem þá kunna að berast. Því er mikilvægt að nefndinni sé heimilt að hafna því að taka auknar kröfur ríkisins til meðferðar ef þær seinka málsmeðferð um of að mati nefndarinnar, eins og lagt er til.

Svæði sem áður hafa sætt meðferð óbyggðanefndar (4. gr.)

Í 4. gr. er lagt til að óbyggðanefnd verði heimilt að taka til meðferðar svæði sem áður hafa sætt meðferð hennar, ef hún hefur í úrskurði gert athugasemd við kröfugerð ríkisins, auk almenninga stöðuvatna á landinu öllu. Í athugasemdum með 4. gr. eru talin upp tæmandi þau tilvik þar sem nefndin hefur gert slíkar athugasemdir til þessa. Breytingin nær ekki til svæða þar sem ríkið hefur áður gert kröfur um þjóðlendur heldur er henni ætlað að stuðla að því að svæði sem vísbendingar hafa komið fram um að kunni að vera eigendalaus, þrátt fyrir málsmeðferð óbyggðanefndar í viðkomandi landshluta, geti sætt efnislegri rannsókn og úrlausn nefndarinnar. Meginmarkmið þjóðlendulaga er að allt land teljist annaðhvort eignarland eða þjóðlenda og ekki leiki lengur vafi á um eignarréttarlega stöðu lands þegar verki óbyggðanefndar lýkur. Breytingin sem lögð er til er til þess fallin að þjóna þessu markmiði.

Breytt málsmeðferð vegna eyja, skerja og almenninga vatna (5. gr.)

Ljóst er að allt land innan íslenskrar lögsögu, þ.m.t. eyjar, sker og aðrar landfræðilegar einingar umhverfis landið, fellur undir gildissvið þjóðlendulaga. Hér er álitaefnið því einungis hvort málsmeðferð óbyggðanefndar vegna eyja og skerja eigi að vera með sama hætti og á meginlandinu eða með breyttu sniði. Ekki eru lagðar til neinar breytingar sem varða mat á sönnun um eignarrétt og eftir sem áður er lagt upp með að eignarréttindi sem sannanlega eru til staðar verði virt í hvívetna. Í frumvarpinu er lagt til að þegar nefndin tekur landsvæði utan strandlengju meginlandsins til meðferðar, þ.e. eyjar og sker, verði henni heimilt að skora á þá sem kalla þar til eignarréttinda að lýsa þeim réttindum áður en kröfum ríkisins er lýst. Hið sama gildi um málsmeðferð vegna almenninga stöðuvatna. Þá taki við hefðbundin málsmeðferð hjá nefndinni og þeir sem kalla til eignarréttinda geti eftir sem áður gert kröfu meðan á henni stendur. Markmiðið með breytingunni er tvíþætt. Annars vegar að auðvelda markvissa rannsókn og umfjöllun vegna mikils fjölda eyja og skerja umhverfis landið og stöðuvatna á landinu. Hins vegar að gefa þeim sem kalla til réttinda á slíkum svæðum færi á að vekja athygli á þeim strax í upphafi málsmeðferðar og fækka þá tilvikum þar sem viðkomandi rétthafar þurfa formlega að gerast aðilar mála hjá nefndinni.

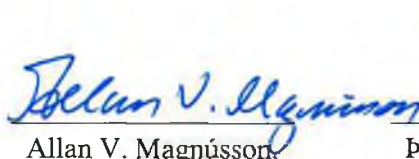
Þess má geta að í fræðigreini fyrrverandi formanns óbyggðanefndar sem birtist árið 2018 var lagt til að gerðar yrðu tiltekna breytingar á þjóðlendulögum áður en að því kæmi að taka eyjar og sker umhverfis landið til meðferðar.¹ Í framhaldi af því vakti skrifstofa óbyggðanefndar athygli forsætisráðuneytisins á því að æskilegt væri að breyta lögunum að þessu leyti.

Auknar heimildir til aðildar að dómsmálum og rýmri skilyrði endurupptöku (6. og 7. gr.)

Í 6. gr. er lagt til að slakað verði á fortakslausu skilyrði 1. mgr. 19. gr. laganna um að hafa áður gert kröfu fyrir óbyggðanefnd til að geta komið að kröfum í dómsmáli um úrskurð nefndarinnar og jafnframt lagt til svigrúm til að koma þar að auknum kröfum. Þá er lagt til að sett verði sérstakt ákvæði um endurupptöku mála fyrir óbyggðanefnd sem feli m.a. í sér undantekningu frá 24. gr. stjórnarsýslulaga þannig að ákvæði 2. mgr. hennar um tímafresti og samþykki annarra málsaðila gildi ekki um endurupptöku fyrir óbyggðanefnd. Óbyggðanefnd gerir ekki athugasemdir við þær tillögur. Þó skal nefnt að ef fram kæmu gögn sem breyttu forsendum úrskurðar yrði það alltaf metið sem veigamiklar ástæður í skilningi 2. mgr. 24. gr. stjórnarsýslulaga og því hefur sú breyting væntanlega lítil áhrif í reynd á meðferð nefndarinnar á beiðnum um endurupptöku mála. Aftur á móti verður að telja til bóta að fallið sé frá því skilyrði að aðrir málsaðilar þurfi að samþykkja endurupptöku ef þeir mánuðir eru liðnir frá uppkvaðningu úrskurðar, enda kann að skjóta skökku við að endurupptaka sé háð samþykki ríkisins sem málsaðila, að öðrum skilyrðum endurupptöku uppfylltum.

Ása Ólafsdóttir,
formaður

Allan V. Magnússon,
varaformaður

Þorsteinn Magnússon,
framkvæmdastjóri

¹ Karl Axelsson: „Hvernig á að standa að „verklokum“? Hugleiðingar um málsmeðferð í þjóðlendumálum.“ *Stefánsbók, rit til heiðurs Stefáni Má Stefánssyni*. Fons Juris, 2018, bls. 195–212.

Samtök eigenda sjávarjarða

Pósthólf 90

780 Höfn í Hornafirði

ses.netlog@gmail.com

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8 - 10
101 Reykjavík.
nefndasvid@althingi.is

Höfn í Hornafirði, 1. desember 2019

Efni: Athugasemdir SES við frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 58/1998

Samtök eigenda sjávarjarða (hér eftir nefnt „SES“) hafa kynnt sér frumvarp til laga um breytingu á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998 (leyfisveitingar, málsmeðferð, endurupptaka o.fl.), þingskjal 360 – 317. mál, frá forsætisráðherra (stjórnarfrumvarp).

SES gerir miklar og alvarlegar athugasemdir við það frumvarp sem liggur fyrir. Verður hér á eftir gerðar athugasemdir við 5. gr. frumvarpsins sem heimilar óbyggðanefnd að bæta viðbótarþrepi við málsmeðferð í tengslum við landsvæði utan strandlengju meginlandsins og almenninga stöðuvatna.

Almennt um frumvarpið

Í frumvarpinu er lagðar til 6 breytingar á núverandi lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998. Ein breytingin snýr að málsmeðferðarreglum óbyggðanefndar í tengslum við úrlausn um landsvæði utan strandlengju meginlandsins, sbr. 5. gr. frumvarpsins. SES telur að eitthvað hafi misfarist við gerð frumvarpsins, því í lagafrumvarpinu er skilgreining á hugtakinu netlög röng. Er ljóst að þau sem komu að gerð frumvarpsins hafi gert misstök þar sem fjallað er um netlög í greinargerð með frumvarpinu, sbr. síðari umfjöllun. Ber að leiðrétta skilgreininguna á netlögum svo frumvarpið geti orðið að lögum.

Það er mat SES að frumvarpið í því formi sem það er núna brýtur í bága við 2. kapítula rekabálks Jónsbókar og 72. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sbr. umfjöllun hér á eftir. Af framangreindu má ljóst vera að frumvarpið er ekki í samræmi við stjórnarskrá eins og fullyrt er í kafla 4. í greinargerð með frumvarpinu, en þar segja höfundar frumvarpsins að „gætt hefur verið að ákvæðum 70. gr. stjórnarskrárinnar um réttláta málsmeðferð og 72. gr. stjórnarskrárinnar um vernd eignarréttar við útfærslu á ákvæði um breytta málsmeðferð vegna landsvæða utan strandlengju meginlandsins og almenninga stöðuvatna.“ Eins og rakið verður síðar þá stenst þessi fullyrðing enga skoðun.

SES telur mikilvægt að vandað sé til verka og að breyting á lögum nr. 58/1998 verði ekki til þess að brjóta á stjórnarskrárbundum rétti landeigenda sjávarjarða. SES minnir höfunda frumvarpsins á að framangreint ákvæði 2. kapitula rekabálks Jónsbókar hefur aldrei verið felld úr gildi og hefur það því fullt gildi í íslenskum rétti. Það er því nauðsynlegt að leiðrétta umfjöllun um 5. gr. frumvarpsins er varðar afmörkun netlaga sjávarjarða.

Athugasemdir við 5. gr. frumvarpsins:

Í 5. gr. segir:

Á eftir 10. gr. laganna kemur ný grein, 10. gr. a, svohljóðandi:

Þegar nefndin tekur landsvæði utan strandlengju meginlandsins til meðferðar er henni heimilt að skora á þá sem kalla til eignarréttinda þar að lýsa réttindum sínum fyrir nefndinni innan tiltekins frests, áður en kröfum ríkisins um þjóðlendur er lýst. Tilkynning um áskorunina skal birt í Lögbirtingablaði og veittur a.m.k. þriggja mánaða frestur til að lýsa réttindum. Eignarréttindi falla ekki niður þótt réttihafar láti hjá líða að lýsa þeim á þessu stigi málsmeðferðarinnar heldur geta þeir eftir sem áður lýst kröfum síðar, sbr. 2. mgr. 10. gr. Að fresti skv. 1. másl. loknum afhendir óbyggðanefnd hlutaðeigandi ráðherra þau erindi sem borist hafa og veitir honum frest, sbr. 1. mgr. 10. gr., til að lýsa kröfum ríkisins um þjóðlendur. Að öðru leyti fer um málsmeðferð skv. 10. gr.

Nefndin getur jafnframt ákveðið málsmeðferð skv. 1. mgr. vegna almenninga stöðuvatna, sbr. lokamálsgrein 10. gr.

Í greinargerð sem fylgir frumvarpinu segir m.a. um 5. gr.: „Þá er mælt fyrir um það í 1. mgr. 1. gr. laga um eignarrétt íslenska ríkisins að auðlindum hafsbotnsins, nr. 73/1990, að íslenska ríkið sé eigandi allra auðlinda á, í eða undir hafsbotninum utan netlaga og svo langt til hafs sem fullveldisréttur Íslands nær. Skv. 3. mgr. 1. gr. sömu laga, sbr. 1. gr. laga nr. 101/2000, merkir hugtakið netlög í lögumum sjávarbotn 115 metra út frá stórstraumsfjöruborði landareignar. Það er einnig í samræmi við skilgreiningu sama hugtaks í öðrum lögum, sbr. t.d. 3. mgr. 2. gr. laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998, 18. mgr. 2. gr. jarðalaga, nr. 81/2004, og 30. tölul. 3. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006. Af þessu leiðir að allt land innan íslenskrar landhelgi, sem er ofansjávar á stórstraumsfjöru, getur verið andlag eignarréttinda og þá annaðhvort eignarland eða þjóðlenda í skilningi laga nr. 58/1998. Í því tilliti skiptir ekki máli hvort um er að ræða eyjar, sker, hólma, dranga eða aðrar landfræðilegar einingar sem uppfylla framangreind skilyrði. Því er farin sú leið hér að vísa einfaldlega til þessara svæða sem landsvæða utan strandlengju meginlandsins.“

SES gerir verulega athugasemd við framangreinda skilgreiningu á hugtakinu netlög. Af einhverjum ástæðum kjósa höfundar frumvarpsins að fjalla um sumar réttarheimildir íslensks réttar en aðrar ekki. Það vekur furðu að ekki skuli vera fjallað um ákvæði Jónsbókar, einnar áhrifamestu bókar í réttarsögu Íslendinga, þegar kemur að skilgreiningu á hugtakinu netlög.

Í umfjöllun um 5. gr. frumvarpsins segir að miða eigi landamerki sjávarjarða við fjarlægðarreglu eða 115 metra út frá stórstraumsfjöruborði. Eins og áður segir er þetta alls ekki rétt og ber að

leiðréttu. Um afmörkun netlaga er fjallað um í 2. kapítula rekabálks Jónsbókar og þar eru netlög skilgreind á eftirfarandi hátt:

„En þat eru netlög utast er selnet stendr grunn .XX. möskva djúpt at fjöru ok koma þá upp ór sjá“

Líkt og ráðið verður af orðum ákvæðisins miðast netlög við ákveðna dýpt sjávar en ekki fjarlægð frá landi. Netlög fylgja eyjum og hölmum jafnt og fastalandi, enda séu þeir háðir einkaeignarétti landeiganda. Efnislega má finna sömu reglur í landbrigðapætti Staðarhólsbókar en þar segir: „Allir menn eiga að veitað fyrir utan netlög að ósekju ef vilja. Þar eru netlög yst í sæ er selnt stendur grunn, tuttugu möskva djúpt af landi eða af skeri og komi flár upp at fjöru, þá er þinur stendur grunn. En fyrir það utan á hver að veiða að ósekju ef vill.“ (Grágás II, bls. 514).

SES furðar sig á vinnubrögðum þeirra sem standa að baki frumvarpinu. Í raun er verið að fara gegn gildandi rétti Jónsbókarlaga frá 1281 um dýptarviðmið sem er fjórir faðmar eða 6,88 metrar út frá stórstraumsfjöruborði sem miða skal við og eru enn í fullu gildi. Þetta hljóta höfundar frumvarpsins að vita. Í uppsiglingu er bótalaus eignaupptaka af hálfu ríkisins, sem er með öllu óheimil og kemur sérlega illa við landeigendur sjávarjarða, sérstaklega í og við Breiðafjörð, þar sem munur á flóði og fjöru getur verið allt að 6 metrar þegar stórstreymt er og mælt frá þeirri fjöru út á 6,88 metra dýpi. Ef það er vilji löggjafans að skerða eignarrétt landeigenda í netlögum eða að eigna íslenska ríkinu netlög sjávarjarða almennt þá ber að fara aðrar leiðir en að skilgreina vísvitandi rangt hugtök og réttindi landeigenda.

SES vísar til eignarréttar sjávarjarða á netlögum, sem er belti sjávar utan stórstraumsfjöruborðs næst landi. Eignarréttur þessi er friðhelgur, samkvæmt Stjórnarskrá lýðveldisins Íslands. Í þessu samhengi er vísað til meðfylgjandi skjals: „*Sjávarjarðir. Fundur með atvinnuveganefnd 31. október 2011*“. Jafnframt er vísað til álits Skúla Magnússonar, sem unnið var að beiðni nefndar um endurskoðun laga um stjórn fiskveiða í september 2001 og ber heitið „Um stjórnskipulega vernd fiskveiðiréttar sjávarjarða“. Í kafla 2.3 sem fjallar um afmörkun netlaga segir Skúli að ákvæði Jónsbókar hafi aldrei verið fellt úr gildi, hvorki að því er varðar fiskveiðirétt í netlögum né skilgreiningu á netlögum sjálfum.“ Þrátt fyrir að ákvæði Jónsbókar hefðu fullt gildi var það mat Einars Arnórssonar að rétt væri að miða ákvörðun netlaga samkvæmt Jónsbók, að því leyti sem hún taldist enn gilda, einnig við 60 faðma í samræmi við veiðitilskipunina frá 1849. Að sögn Skúla hefur þessari skoðun nú verið hnekkt með dómum Hæstaréttar Íslands í dómasafni 1996, bls. 2518, bls. 2525 og bls. 2532.

Á bls. 2520 í dómasafni Hæstaréttar segir þannig eftirfarandi um afmörkun netlaga með hliðsjón af fiskveiðum:

„Með veiðitilskipun 1849 var tekin upp ný afmörkun netlaga á þann veg, að þau skyldu miðast við tiltekna fjarlægð frá stórstraumsfjörumáli. Innan þeirra, svo markaðra, skyldi fasteignareigandi einn eiga tilteknar heimildir, sbr. 1. gr. tilskipunarinnar. Með löggjöf eftir það hefur fasteignareigendum ekki með ótvíræðum hætti verið veittur einkaréttur til veiði sjávarfiska í netlögum, sem miðist við fjarlægð frá stórstraumsfjörumáli. Ákvæði 2. kapítula rekabálks Jónsbókar um afmörkun netlaga, sem miðast við sjávardýpi, hafa heldur ekki verið felld úr gildi með ákvörðun löggjafans, þótt þau hafi hins vegar ekki verið tekin upp í útgáfu

lagasafns 1919 og eftir það. Alls er óvíst um, hvert sjávardýpi er á þeim stað, er ákærði lagði net sín. Ber með vísan til 45. gr. laga nr. 19/1991 að sýkna hann af broti á 3. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 1849, sbr. 11. gr. sömu tilskipunar.“

Það er mat Skúla að samkvæmt framangreindum dómi Hæstaréttar sé ótvírætt að við ákvörðun netlaga með hliðsjón af fiskveiðirétti landeiganda ber að miða við dýptarreglu Jónsbókar, en ekki fjarlægðarreglu veiðitilskipunarinnar og síðari laga. Hvað varðar ýmis önnur mikilvæg réttindi landeiganda innan netlaga gildir hins vegar almennt reglan um 115 metra frá stórstraumsfjörumáli, sbr. bls. 7 í álit Skúla.

Páll Vídalín lögmaður (1667-1727) segist hafa lesið ýmis Jónsbókarhandrit sem virðast hafa verið frá fyrri hluta 16. aldar. Framangreint ákvæði 2. kapítula rekabálks Jónsbókar hljóðar á einum stað þannig: „Þat eru netlög utarst, er selnet stendur grunn 20 möskva djúp að fjöru“. Í öðru handriti stendur eftirfarandi: „þat eru netlög utaz, er selnót stendur grunn 20 möskva djúp ath fjöru, oc komi þá flár uppúr sjó, þat er fjöggra faðma djúp“.

Af þessu er augljóst að menn á 16. öld höfðu tekið upp hagnýt dýptarmál við ákvörðun netlaga, sem samsvaraði hinu formlega ákvæði Jónsbókar, þ.e. mælt dýptina með lóði. Páll Vídalín lögmaður segir skýrt að þessar 12 álnir eru „þessa dags alin“ og vorra tíma alin“, nánar tiltekið hamborgaralinin, og dýptin þá ($57,3 \text{ cm} \times 12 =$) 6,88 m. Málfaðmadæmi Páls gefur ($57,3 \times 13 =$) 7,45 m. Í heild þýðir þetta sö ystu mörk netlaga skv. Jónsbók og Grágás er við 7 m dýpi á stórstraumsfjöru.

Að öllu framangreindu virtu er augljóst að miða netlög við dýptarviðmiðið. Skilgreining Páls Vídalín um dýpt selneta annað hvort 4 faðmar eða 12-13 álnir er það viðmið sem á að nota. Þar sem það er á milli 6,88 m og 7,45 m ber að miða við ítrustu mörkin eða 7,45 metra.

Nú er ljóst að mannréttindadómstóll Evrópu lítur svo á að netlög séu eign í skilningi 1. gr. 1. viðauka mannréttinasáttmála Evrópu. Alþingi ber að virða þennan eignarrétt landeigenda.

Alþingi hefur hvorki umboð né heimild til að ráðstafa eignarrétti sjávarjarða. Alþingi ber að fara að lögum og virða eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar og skilgreiningu gildandi réttar um netlög.

Virðingarfyllst,
f.h. Samtaka eigenda sjávarjarða

Ómar Antonsson, formaður
s. 892-0944
omar@litlahorn.is

Meðfylgjandi:

1. Sjávarjarðir. Fundur með atvinnuveganefnd 31. október 2011.
2. Auglýsing samtakanna 27. mars 2014.
3. Sjávarútvegsnefnd, bréf dags. 11. júní 2009.
4. Grunnsævið gulls ígildi grein í mbl. 13. apríl 2008.
5. Firðir og flóar eru vagga mbl. Grein 14. desember 2017.
6. Firðir og flóar-búsvæði þorskungviðis. Mbl. 3. janúar 2018.

Sjávarjarðir

Fundur með Atvinnuveganefnd

31. október 2011

Samtök eigenda sjávarjarða, SES

- Stofnuð 5. júlí 2001
- Félagar eru um 500
- Fjöldi sjávarjarða er rúmlega 2000
- Fjöldi jarða með heimræði/útræði er u.þ.b 1200
- Markmið samtakanna er:
 - Að fá útræðisrétt sjávarjarða virtan á ný og staðfestan í gildandi lögum um stjórn fiskveiða.
 - Að vinna að því að eignarréttindi sjávarjarða innan netlaga, sem og tiltöluleg eignarhlutdeild í sjávarauðlindinni í heild, verði virt og í heiðri höfð.

Hvað eru netlög ?

- Samkvæmt íslenskum lögum eru **netlög** það svæði sjávar sem er í einkaeign eigenda sjávarjarða.
- Í 2. kafla rekabálks Jónsbókar , (1281) stendur:
 - “Sá maðr, er land á, hann á þara allan ok Landeigandi á, ok veiðar allar í netlögum ok í fjörunni.
- Í *Tilskipun um veiði á Íslandi, 20. júní 1849*, stendur í 3. gr.
“Á landi skulu veiði ráða rétt landamerki jarðar hverrar.
Ef jörð liggur að sjó, á eigandi veiði á haf út, 60 faðma [eða 115 metra] frá stórstraumsfjörumáli, og eru það netlög hans.”
- Í 21. gr. og jafnframt síðustu grein veiðitilskipunarinnar segir:
„Með þessari tilskipun er allt það af tekið, sem lög hafa verið hingað til um, fuglveiði og dýraveiði og selveiði, **en allar greinir laganna um fiskveiði, sem ekki er breytt í þessari tilskipun, og um kvalveiði skulu fyrst um sinn standa óraskaðar.**“

Um stærð netlaga.

- Netlög afmarka landamerki sjávarjarða út í sjóinn
 - Í landabrigðisþætti Grágásar (Staðarhólsbókar) segir að „Þar eru netlög utast í sæ er selnet stendur grunn, tuttugu möskva djúpt, af landi eða skeri og komi flár upp úr sjánum að fjöru þá er þinur stendur grunn.”
 - Jónsbók segir „En það eru netlög yst er selnót stendur grunn tuttugu möskva djúp að fjöru og komi þá flár upp úr sjó”

Þessu hefur verið sleppt úr Jónsbókartexta núverandi lagasafns (án lagabreytinga).

Um stærð netlaga, frh.

- Í *Tilskipun um veiði á Íslandi*, 20. júní 1849, segir í 3. gr.
- Á landi skulu veiði ráða rétt landamerki jarðar hverrar. Ef jörð liggur að sjó, á eigandi veiði á haf út, 60 faðma [eða 115 metra] frá stórstraumsfjörumáli, og eru það netlög hans.
- Í 21. gr. og jafnframt síðustu grein veiðitilskipunarinnar er þetta nánar útskýrt:
- „Með þessari tilskipun er allt það af tekið, sem lög hafa verið hingað til um fuglveiði og dýraveiði og selveiði, **en allar greinar laganna um fiskveiði, sem ekki er breytt í þessari tilskipun, og um kvalveiði skulu fyrst um sinn standa óraskaðar.**“

Grein nr. 21. í lögunum frá 20. júní 1849 var feld út með lögunum nr. 116/1990.

Um stærð netlaga, frh.

- Í Þingbókum alþingis frá 1847 til 1849 má lesa umræður þingmanna um frumvarp veiðitilskipunarinnar frá 1849. Þar kemur meðal annars fram mjög skýrt að stuðst er við þýðingu úr dönskum lögum og að danska orðið „**Jagt**“ vefst fyrir mönnum þar sem það þýðir í Danmörku veiðar á fuglum og dýrum en **ekki fiskum**, en íslenska orðið veiði þýðir allar veiðar þ.e. bæði fugla, dýra og fiskveiðar. Einmitt vegna þessa var ákveðið að bæta við 21. gr. til þess að taka af allan vafa um að veiðitilskipunin frá 20. júní 1849 gildi alls ekki um fiskveiðar í netlögum og að þar sé Jónsbók enn í fullu gildi. Þar með verður stærð netlaga varðandi fiskveiðar að miðast við dýpt.

Um stærð netlaga, frh.

- Skúli Magnússon lektor við lagadeild Háskóla Íslands vann í september árið 2001 álit að beiðni nefndar um enduskoðun laga um stjórn fiskveiða, um stjórnskipulega vernd fiskveiðiréttar sjávarjarða.

Í álit Skúla á bls. 8 stendur eftirfarandi:

- „Samkvæmt framangreindu er ótvírætt að við ákvörðun netlaga með hliðsjón af fiskveiðirétti landeiganda **ber að miða við dýptarreglu Jónsbókar, en ekki fjarlægðarreglu veiðitilskipunarinnar og síðari laga.** Hvað varðar ýmis önnur mikilvæg réttindi landeiganda innan netlaga gildir hins vegar almennt reglan um 115 metra frá stórstraumsfjörumáli. Samkvæmt framangreindu ber að afmarka netlög sjávarjarðar með hliðsjón af fiskveiðirétti samkvæmt reglu 2. kapítula rekabálks Jónsbókar.”

Um stærð netlaga frh.

- Fjarlægðarreglan er skýr 60 faðmar (115 metrar) frá stórstraumsfjörumáli.
- Hvað með dýptarviðmiðið?
- Páll Vídalín lögmaður (1667-1727) segist hafa lesið ýmis Jónsbókarhandrit sem virðast hafa verið frá fyrri hluta 16. aldar. Ofangreint ákvæði 2. kafla rekabálks hljóðar á einum stað þannig: „það eru netlög utarst, er selnet stendur grunn 20 möskva djúp að fjöru sjóar, og koma þá flár uppúr sjó, en það er 12 álna djúp að fjöru.“
- Í öðru handriti stendur eftirfarandi: „þat eru netlög utaz, er selnót stendur grunn 20 möskva djúp ath fjöru, oc komi þá flár uppúr sjó, þat er fjöggra faðma djúp.“ Í þessum handritum eru m.ö.o. hagnýt innskot sem segir annars vegar „það er 12 álna að fjöru“ og hins vegar „þat er 4 faðma djúp“. Þar sem þetta er sama dýpt útskýrir Páll mismuninn með að skrifarinn hafi látið sér á sama standa hvort hann sagði „12 álnir“ eða „4 faðmar“.

Um stærð netlaga frh.

- Páll Vídalín segir að lokum: „Nú bið eg menn taki selanót 20 möskva djúpa, og skal hún gjöra það satt, að 12 álnir vorra tíma sé það djúp, er hún standi grunn; eg hafi það mælt á 5 möskvum og 3ja álna hæð á þurru lopti, og svo á 6 álnum vorum og 10 möskva djúpri nót, og felld svo netið, að möskvinn standi ferskeyttur, sem lagnet eiga að gjöra.”
- Af þessu er augljóst að menn á 16. öld höfðu tekið upp hagnýt dýptarmál við ákvörðun netlaga sem samsvaraði hinu formlega ákvæði Jónsbókar (og Grágásar), þ.e. mælt dýptina með lóði. Páll lögmaður segir skýrt að þessar 12 álnir eru „þessa dags alin“ og „vorra tíma alin“, nánar tiltekið hamborgaralínin, og dýptin þá $(57,3 \text{ cm} \times 12 =)$ **6,88 m**. Málfaðmadæmi Páls gefur $(57,3 \times 13 =)$ **7,45 m**. Í heild þýðir þetta þó að ystu mörk netlaga skv. Jónsbók og Grágás er við 7 m dýpi á stórstraumsfjöru. (*Dr. Ole Lindquist, 9. mars 2009*).

Um stærð netlaga frh.

- **Niðurstaða.**
 - Eftir stendur að augljóst er að miða á fiskveiðar í netlögum við dýptarviðmiðið. Skilgreining Páls Vídalín um dýpt selneta annað hvort 4 faðmar eða 12-13 álnir er það viðmið sem á að nota. Þar sem það er á milli 6,88 m og 7,45 m ber að miða við ítrustu mörkin eða 7,45 metra þegar verið er að skipuleggja strandsvæði með tilliti til notkunar, þannig að það skarist ekki á við eignarrétt sjávarjarða.

Arnarfjörður 10 m dýpislína og netlög - drög

Þetta kort er unnið af sjómælingasvið Landhelgisgæslu Íslands,
upp úr gögnum frá þeim, ásamt gögnum frá Hafrannsóknarstofnun.
Strandlína er fengin frá Landmælingum Íslands.
Kortið sýnir 10 m jafndýptarlínu í Arnarfirði ásamt
línu sem dregin er u.þ.b. 115 m frá strandlínu.
NBF/ÁPV 06.10. 2012

Blár flötur: 0 - 10 m dýpi
Ljósblá lína: 10 m jafndýptarlína
Dökkblá lína: Áætluð 10 m jafndýptarlína
Rauð lína: U.þ.b. 115 m frá dreginni strandlínu.

0 100 200 300 m

Samtök eigenda sjávarjarða. WWW.SES.is

Staðreyndir

- Eignarréttur sjávarjarða er stjórnarskrárvarinn.
- Alþingismenn hafa svarið eið að stjórnarskránni og þar með um leið að eignarrétti sjávarjarða.
- Mannréttindadómstóll Evrópu segir í álitinu sínu um málið 2. des. 2008: *„Ennfremur er það niðurstaða dómsins að réttur kæranda til þess að stunda fiskveiðar í netlögum úti fyrir sjávarjörðinni sem um ræðir hafi lögformlega stofnað til „eignar“ í skilningi 1. gr. samningsviðauka 1“.*
- Eiríkur Tómasson, prófessor í lögum við Háskóla Íslands sagði í svari við spurningu formanns nefndar um endurskoðun á fiskveiðistjórnunarkerfinu: *Formaður (Guðbjartur Hannesson) spyr (7. fundur, 19. febrúar 2010): hvernig langtímaafnotaréttur hefur verið skilgreindur og hvort hugmyndir úr annarri auðlindalöggjöf séu yfirfæranlegar á fiskveiðilöggjöfina m.t.t. afnotaréttar. Eiríkur Tómasson sagði netlög skapa eignarrétt, en ríkið má samt sem áður setja skilyrði um veiðar innan þeirra. Ef þessi réttur yrði innkallaður til ríkisins þyrfti að greiða fullt verð fyrir.*

Staðreyndir, frh.

- Samkvæmt skilgreiningum eignarréttarsérfræðinga, m.a. Gauks Jörundssonar, fyrrverandi dómara við Mannréttindadómstól Evrópu, kemur fram að vatn (sjór) sem yfir landi liggur telst til fasteignarinnar og er því sjórinn í netlögum eign viðkomandi jarðar. Vatn og sjór (þ.m.t. lífríkið) er á hreyfingu milli innra og ytra svæðis og því er um óskipta sameign að ræða.

Staðreyndir, frh.

- LÍÚ og Landsamband smábátaeigenda fá hvort um sig um 40 miljónir króna á ári úr ríkissjóði. Þetta framlag fá þeir samkvæmt 24 ára gömlum lögum þó svo að þeir eigi ekkert í auðlindinni. Samtök eigenda sjávarjarða fá ekkert framlag úr ríkissjóði þó svo að þeir eigi hlutdeild í auðlindinni.
- Auk þess er öðrum heimilað að nota eignina en eigendunum sjálfum bannað að nota hana.
- Eigendur sjávarjarða hafa í yfir 20 ár barist málefnalega fyrir réttindum sínum fyrir daufum eyrum yfirvalda, sem jafna má við valdníðslu.
- Það verður ekki hægt að skipuleggja strandsvæði Íslands án aðkomu og samvinnu við eigendur sjávarjarða.

Tillaga SES að lausn

- Að 10 metra dýptarlínan á sjókortum Landmælinga Íslands verði notuð sem viðmiðun dýptarákvæðis Jónsbókar og þar með sem landamerki jarða til sjávarins. (10 m er meðaldýpi)
- Að heimræði/útræði verði virtur eignarréttur og heimilað að nýta hann að nýju.
 - Stærð báta og útbúnaður ákveðinn í samráði við SES.
 - Veiðitímabil og fjöldi manna við veiðarnar verði ákveðið í samráði við SES.
- Að 2% af aflaverðmæti þessara veiða renni til SES.
- Að sjávarjarðir, sem löglegir eigendur að sjávarauðlindinni fái hlutdeild í auðlindagjaldi.
- Að SES fái sambærilegann styrk og LÍÚ og Landssamband smábátaeigenda, til að reka sín mál.

Takk fyrir

Auglýsing um einkaeign á hafsvæðinu í netlögum og að sjávarjörðum fylgir eignarhlutdeild í sjávarauðlindinni í heild

Með vísan til meginreglna íslensks réttar um réttaráhrif friðlýsinga og lögfestna, sbr. m.a. 16. og 17. kap. landleigubálks Jónsbókar, og með vísan til samkvæmrar dómiðkunar frá ómunatíð og neðangreindra tilvitnana í sett lög, þá **kunngjörast hér með og tilkynnist:**

- Eigendur sjávarjarða eiga eignarréttarlega hlutdeild í sjávarauðlindinni og beinan eignarrétt að fiskveiði í netlögum sem er varinn af 72. gr. stjórnarskrárinnar.
- Eigendur sjávarjarða eiga ítaksrétt til veiða í fiskhelgi utan netlaga og á hefðbundnum miðum, sem jafna má til afréttarréttinda og er því eignarréttarlegs eðlis og varinn af 72. gr. stjórnarskrárinnar. Samkvæmt opinberri skýrslu stjórnvalda eiga nokkrar jarðir ákveðin fiskimið, sbr. t.d. skýrslu stjórnarerindrekans Ólafs Olaviusar 1776.
- Útræði/heimræði og útræðisréttur, er einnig varinn af 75. gr. stjórnarskrár, enda jafnframt atvinnuréttarlegs eðlis.
- Sjórinn og sjávarbotninn í netlögum er víða mikilvæg uppeldisstöð og þar er oft mikil fiskgengd. Lífríkið og sjórinn innan og utan netlaga er ein hreyfanleg og óskipt heild. Þetta staðfestir séreignarhlutdeild sjávarjarða í sameign íslensku þjóðarinnar sem nefnd er í 1. gr. laga um stjórn fiskveiða. Lagalega meginreglan er sú að þar sem séreignarrétti þjóðarinnar eða ríkisins sleppir til sjávarauðlindarinnar tekur við eignarréttur sjávarjarða.

Sjávarjarðir á Íslandi eiga og hafa frá ómunatíð átt hlutdeild í sjávarauðlindinni. Eignarhlutdeild þessi byggist í fyrsta lagi á netlögum, sem er ákveðið svæði í einkaeign í sjó út af landi (samanber meðal annars 3. kapítula rekabálks Jónsbókar frá 1281, 3. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849, 1. gr. laga nr. 39/1914 um beitutekju, 4. og 5. gr. vatnalaga nr. 15/1923, 14., 72., 77., og 96. gr. laga nr. 76/1970 um lax og silungsveiði, 1. og 2. gr. laga nr. 73/1990 um eignarrétt íslenska ríkisins að auðlindum hafsbotsins, 1. gr. laga nr. 64/1994 um fuglaveiðar, 1. og 2. gr. laga nr. 57/1998 um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu og 1. gr. laga nr. 13/2001 um leit, rannsóknir og vinnslu kolvetnis). Í öðru lagi eiga sjávarjarðir fornan atvinnurétt, svokallað útræði/heimræði, sem metið hefur verið í fasteignamati og einnig hvalveiðiréttindi. **Eigendur netlaga eru hluti íslensku þjóðarinnar. Samkvæmt lögum eru nytjastofnar í netlögum á Íslandsmiðum eign þess hluta þjóðarinnar sem á netlög.**

Fiskveiðilandhelgi Íslands, sem miðast út frá landi, víðast út frá landi sem er í einkaeign, nær einnig yfir netlög og er því þessi séreignarréttur hluti af landhelginni, sbr. 1. gr. laga nr. 41/1979 um landhelgi Íslands. Þessi réttur sjávarjarða hefur ólöglega verið afhentur öðrum til nýtingar. Hafið og lífríkið í netlögum, ásamt öllum gögnum og gæðum, fylgir sjávarjörðum og er eign eigenda sjávarjarða. Einn frjósamasti hluti hafsins er í

netlögum og er lífríkið ásamt sjónum sjálfum á hreyfingu milli netlaga í einkaeign og ytra svæðis þar sem ríkið fer með umráð. Auðlindin er því óskipt sameign. Geta má í þessu sambandi um tvær sjónvarpsmyndir eftir Dr David Attenborough, sem heita “The blue planet” (Hafið bláa hafið-Með ströndum fram). Þær sýna hversu mikilvægt grunnsævið (netlög) er fyrir lífríkið í hafinu.

Vísað er til þess, að með lögum um stjórn fiskveiða hefur eigendum sjávarjarða verið einhliða meinað að nýta þessa eign sína, án þess að fullt verð hafi komið fyrir, samkvæmt 72. gr. stjórnarskrárinnar og án þess að friðunarástæður eða önnur haldbær lagarök fyrir takmörkun eignarréttinda séu fyrir hendi.

Vísað er í það sem haft er eftir Eiríki Tómassyni, prófessor í lögum við Háskóla Íslands (sem nú er hæstaréttardómari) á 7. fundi nefndar um endurskoðun á fiskveiðistjórnunarkerfinu, 19. febrúar 2010:

„Fram kom að eigendur sjávarjarða hafa réttinda að gæta. ET sagði netlög skapa eignarrétt, en ríkið má samt sem áður setja skilyrði um veiðar innan þeirra. Ef þessi réttur yrði innkallaður til ríkisins þyrfti að greiða bætur fyrir“.

Ennfremur er vísað í skilgreiningar eignarréttarsérfræðinga, m.a. Gauks Jörundssonar, fyrrverandi dómara við Mannréttindadómstól Evrópu, þar sem kemur fram að ***vatn (sjór) sem yfir landi liggur telst til fasteignarinnar og er því sjórinn í netlögum eign viðkomandi jarðar.***

Nýlega hefur European Court of Human Rights komið með eftirfarandi álit sitt í úrskurði, í málinu nr. 40169/05, dags. 2 December 2008, um eignarrétt sjávarjarða í sjávarauðlindinni:

3. The Courts’ assessment

“Moreover, the Court finds that the applicant’s right to engage in fishing in the net zone adjacent to the coastal property in question constituted a “possession” within the meaning of Article 1 of protocol No. 1”.

Álit þetta er bindandi og því verður ekki breytt af íslenskum stjórnvöldum eða dómstólum.

Fyrrgreindur eignarréttur er friðhelgur og stjórnarskrárvarinn. Alþingismenn hafa unnið drengskaparheit að eignarréttarákvæði stjórnarskrár Íslands.

Reykjavík, 27. mars 2014.

Samtök eigenda sjávarjarða

Ómar Antonsson, formaður

**Samtök eigenda sjávarjarða.
Pósthólf 90,
780 Hornafirði.**

Skrifstofa Alþingis – nefndarsvið,
Sjávarútvegsnefnd,
Austurstræti 8-10,
150 Reykjavík.

Reykjavík, 11. júní 2009.

Málefni: Athugasemdir Samtaka eigenda sjávarjarða við frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 116/2006, um stjórn fiskveiða, með síðari breytingum. (Lagt fyrir Alþingi á 137. löggjafarþingi 2009).

Ég undirritaður, formaður Samtaka eigenda sjávarjarða, vísa í samtal mitt við Gaut Sturluson, lögfræðing nefndarsviðs og tölvupóst hans 9. júní 2009.

Formáli:

Hinn 5. júlí 2001 voru Samtök eigenda sjávarjarða stofnuð á fundi sem haldinn var í Reykjavík. Félagar í SES eru um 400. Jarðir með skráðan útræðisrétt eru rúmlega 1.000. Heildarfjöldi jarða sem eiga land að sjó eru taldar vera 2.240.

Markmið Samtakanna er eftirfarandi:

- Að fá útræðisrétt sjávarjarða virtan á ný og staðfestan í lögum um stjórn fiskveiða.
- Að vinna að því að eignarréttindi sjávarjarða innan netlaga, sem og tiltöluleg eignarhlutdeild í sjávarauðlindinni í heild, verði virt og í heiðri höfð.

Frá því að Samtökin voru stofnuð hafa ofangreind markmið ítrekað verið kynnt á opinberum vettvangi.

Nú liggur fyrir að stefnumál Samtakanna hafa ekki fengið framgang við hefðbundna umræðu við lagasetningu á Alþingi þegar lög um stjórn fiskveiða hafa verið endurskoðuð.

Í nýlegu álit Mannréttindadómstóls Evrópu, í máli grásleppubónda, kemur eftirfarandi fram: *“Ennfremur er það niðurstaða dómsins að réttur kæranda til þess að stunda fiskveiðar í netlögum úti fyrir sjávarjörðinni sem um ræðir hafi myndað “eign” í skilningi 1. gr. samningsviðauka 1”* (undirstrikun bréfitara). Refsimál þetta er sérmál grásleppubóndans en er ekki mál sjávarjarða í heild.

Hluti auðlindarinnar, svo nefnd netlög eru í einkaeign, samkvæmt Mannréttindasáttmála Evrópu. Sjór, dýralíf og plöntulíf er á ferð milli netlaga og ytra svæðis og er því sjávarauðlindin óskipt og á flakki. Eigendur sjávarjarða eru meðeigendur að sjávarauðlindinni og eigendur eins mikilvægasta hluta hennar, þ.e. grunnsævisins næst landi.

Samtök eigenda sjávarjarða eru fjölmenn hagsmunasamtök um sjávarauðlindina, auk þess sem stefnumál þeirra er stærsta og umfangsmesta byggða- og réttlætismál síðari tíma.

Samtökin eru með heimasíðu. Slóðin er: www.ses.is

Athugasemdir við frumvarpið:

Samkvæmt skilgreiningu í Lögbókin þín eftir Björn Þ. Guðmundsson, prófessor í lögum, þá eru netlög eftirfarandi: "Netlög nefnist ákveðið belti meðfram landi í sjó og vötnum sem tiltekin eignarréttindi eru bundin við. Netlög eru talin falla undir eignarrétt eiganda → *landareignar*". Ennfremur er vísað í meðfylgjandi auglýsingu frá 3. október 2003.

Misjafnt er hvernig þetta belti í sjó er skilgreint. Annars vegar er um að ræða netlög 115 metra út frá stórstraumsfjöruborði þar sem aðdjúpt er og hins vegar netlög út á dýpi 20 möskva selnótar eða út á 7,45 metra dýpi út frá stórstraumsfjöruborði þar sem grunnsævi er meira (skýringar Páls Vídalín, lögmanns 1667-1727).

Eins og kemur fram í formála, þá er sjórinn, dýralíf og plöntulíf á ferð milli netlaga og ytra svæðis. Engin bein skil eru á milli þessara svæða. Sjávarauðlindin er því óskipt sameign. Í því sambandi mætti vísa í svonefnda deilistofna, flökkustofna, sem eru á ferð milli svæða og semja þarf um.

Tveir sjávarlíffræðingar við Háskóla Íslands og Hafrannsóknarstofnun segja eftirfarandi í grein sinni í Morgunblaðinu 13. apríl 2008: "*Grunnsævið gulls ígildi. Færa má rök fyrir því að grunnu hafsvæðin við Ísland séu ein mikilvægasta auðlind þjóðarinnar. Þar er vagga fjölmargra nytjastofna og þaðan streyma nýliðarnir út á miðin. Meðal annars hafa réttindi sjávarjarða verið í umræðunni*". Svo segir: "*Grunnsævið í kringum Ísland (grynnra en 50 m) gegnir veigamiklu hlutverki sem uppeldisslóð fyrir okkar helstu nytjafiska*". Fleiri vísindamenn taka í sama streng svo sem dr. Veerle Vanderweeld, framkvæmdastjóri alheimsáætlunar um varnir gegn mengun hafsins frá landi, en hún segir í viðtali í Morgunblaðinu 27. október 2000: "*Skilgreind strandsvæði eru einnig hýbýli 90% fiska og skeldýra*". Vísað er í viðtal við dr. Kenneth Sherman, forstjóra Narragansett hafrannsóknarstofnunarinnar á Rhode Island í Fréttablaðinu 31. janúar 2002 en hann segir m.a.: "*Vistkerfi óháð landamærum og efnahagslögsögu. Hann vísar í strandsvæði, frá árkerfum að landgrunnsmörkum og ytri mörkum helstu straumkerfa. Tvö eða fleiri samliggjandi lönd deila oft eina og sama vistkerfinu*". Höfðað er til hlutdeildar í deilistofnum. Vísað er í viðtal í Morgunblaðinu 4. júlí 2005 við dr. Kathy Sullivan, geimfara og könnuð í Explorers Club, en hún segir: "*Strandsvæðin skipta miklu máli fyrir fiskveiðar og eru mikilvægar fiskuppeldisstöðvar. Umhverfissvæði almennt taka mið af ástandi strandsvæðanna sem eru lungu og lifur jarðarinnar*". Að lokum ber að nefna í þessu sambandi tvo þætti dr. David Attenboroughs "*Hafið bláa hafið*" en þeir voru sýndir í íslenska sjónvarpinu 16. og 23. nóvember 2003. Þættir 7 og 8 fjalla um strandsvæði sem má segja að hér á landi séu oft nefnd netlög. Þættirnir skýra vel hversu mikilvæg netlögin eru. Hversu fjölskrúðugt dýra- og plöntulíf er á strandsvæðunum og hvað það er mikilvægt fyrir lífið utar í hafinu.

Landhelgi er skilgreind út frá landi og eru því netlög í landhelgi Íslands og innan auðlindalögsögunnar.

Nú er ljóst að mannréttindadómstóll Evrópu lítur svo á að netlög séu eign í skilningi 1. gr. 1. viðauka mannréttindasáttmála Evrópu. Alþingi getur því ekki lengur hundsáð þennan eignarrétt og ber að virða hann.

Alþingi hefur ekki umboð eða heimildir til að ráðstafa þessum eignarrétti sjávarjarða. Alþingi ber að fara að lögum sem það hefur sjálft sett svo sem eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar og fleiri lögum um netlög.

Lagt hefur verið fram frumvarp sem nefnt hefur verið frumvarp um strandveiðar. Sjávarströndin og netlögin þar fram undan er víða í einkaeign. Það er álit eigenda sjávarjarða að Alþingi geti ekki sett lög um stjórn fiskveiða er varðar strandveiðar og ráðstöfun á auðlindinni án þess að meðeigendur að henni séu hafðir með í ráðum. Annað væri fádæma yfirgangur og sæmir ekki Alþingi.

Það er krafa eigenda sjávarjarða, sem meðeigenda að óskiptri sjávarauðlindinni, að þeir verði hafðir með í ráðum með lagasetningu er tengist sjávarauðlindinni og sérstaklega þegar um er að ræða lagasetningu sem tengist strandsvæðum.

Óskað er eftir fundi með sjávarútvegsnefnd Alþingis um þessi mál sem allra fyrst.

Virðingarfyllst,
Samtök eigenda sjávarjarða.

Ómar Antonsson, formaður.

Meðfylgjandi er til upplýsinga:

1. Auglýsing, dags. 3. október 2003 er skilgreinir rétt og eign sjávarjarða í auðlindinni samkvæmt íslenskum lögum.
2. Bréf, dags. 7. nóvember 2002 til Dr. Franz Fischlers, ráðherra Evrópusambandsins.

Morgunblaðið sunnudaginn 13. apríl, 2008

Aðsent efni

Grunnsævið gulls ígildi?

Kortleggja þarf grunnsævið vandlega og meta verðmæti þess segja Jónas Páll Jónasson og Björn Gunnarsson

“Grunnsævið í kringum Ísland (grynnra en 50 m) gegnir veigamiklu hlutverki sem uppeldisslóð fyrir marga okkar helstu nytjafiska.”

FÆRA má rök fyrir því að grunnu hafsvæðin við Ísland séu ein mikilvægasta auðlind þjóðarinnar. Þar er vagga fjölmargra nytjastofna og þaðan streyma nýliðarnir út á miðin. Töluvert hefur verið fjallað um grunnsævið upp á síðkastið. Meðal annars hafa réttindi sjávarjarða verið í umræðunni; kolefnisbinding leira hefur borið á góma en einnig hefur verið rætt um landfyllingar, þveranir fjarða og efnistöku úr sjó. Langar okkur aðeins að minnst á nokkra þætti varðandi síðastnefndu atriðin.

Uppeldisslóðir nytjafiska

Grunnsævið í kringum Ísland (grynnra en 50 m) gegnir veigamiklu hlutverki sem uppeldisslóð fyrir marga okkar helstu nytjafiska. Þó er breytilegt á hvaða dýpi og á hvaða búsvæðum tegundirnar halda sig. Þorskur heldur sig til dæmis á grunnslóð fyrstu æviárin en leitar á dýpra vatn þegar hann nálgast kynþroska. Skarkoli heldur sig á sandbotni ofarlega í fjörunni fyrstu árin en frændi hans sandkolinn liggur nokkru neðar í fjörunni. Þaraskógarnir eru á grunnsævi og mynda oft á tíðum miklar breiður sem innihalda gífurlegan lífmassa og eru skjól fyrir margar fisktegundir. Þá binda þaraskógar og leirur gríðarmikið kolefni en slíkt er núorðið metið til fjár.

Röskun búsvæða

Þegar sótt er um leyfi til þverunar fjarða, efnistöku eða uppfyllinga fer fram ferli sem getur endað í umhverfismati og ræðst það meðal annars af stærð svæðanna. Þá er til dæmis skoðuð botngerð, lífverusamfélög metin og athugað hvort svæðið sé mikilvægt í ljósi nytja eða hafi verndargildi. Hingað til hafa áhrif slíkra framkvæmda á nytjastofna verið talin frekar lítil. Oft er um frekar afmörkuð svæði að ræða þegar horft er til efnistöku eða landfyllingar í sjó en þveranir geta haft áhrif á töluvert stærri svæði. Við efnistöku er sandi eða mól er dælt upp og efnið nýtt í uppfyllingar eða við framkvæmdir uppi á landi. Við það myndast gryfjur og tilfærsla á efni á sér stað sem flókið er að spá um. Hingað til hefur slíkt rask verið talið það lítið að það skipti ekki máli þegar horft er til stærðar alls grunnsævisins í kringum Ísland.

Verðmæti grunnsævis

Hafrannsóknir við Ísland hafa hingað til einkum beinst að landgrunninu þar

sem m.a. fást upplýsingar um stærð og samspil nytjastofna. Hins vegar hefur verið stefnt að því um nokkurt skeið að auka vægi rannsókna á fjörðum og öðru grunnsævi. Nýjar rannsóknir Johans Stál og félaga í Svíþjóð hafa sýnt mikilvægi grunnsævis þar við land

(<http://www.ub.gu.se/sok/dissdatabas/detaljvy.xml?id=7022>). Í ritgerðinni var meðal annars lagt mat á framlegð uppeldissvæða. Hluti rannsóknarinnar beindist að samspili nytjafiska við ákveðin búsvæði og fólst í því að meta hversu háðar tegundirnar eru ákveðnu búsvæði. Þorskur sýndi tryggð við svæði sem bæði einkenndust af marhálmi og þaraskógi en fannst síður á sendnum botni. Niðurstöður voru einkar áhugaverðar hvað varðar skarkolann (rauðsprettu) og sýndu fram á sterk tengsl hans fyrstu tvö árin við sendinn botn á grunnsævi. Johan og félagar mátu það svo að eins ferkílómetra aukning af sendnum botni á 0-10 m dýpi við vesturströnd Svíþjóðar gæfi af sér aukin aflaverðmæti upp á um 3-3,5 milljarða króna (300-360 milljónir SEK) þegar horft var fram til 55 ára. Í þessu tilfelli myndi gróðinn reyndar að miklu leyti færast yfir Eyrarsund þar sem veiðislóðin liggur einkum í landhelgi Dana. **Hérlandis hefur slíkt mat ekki farið fram en víst er að verðmæti sendins botns á grunnsævi er verulegt.** Unnið hefur verið að því um nokkurt skeið að kortleggja útbreiðslu ungviðis skarkola í fjörum við Ísland. Þéttleiki skarkola í einstaka fjörum við Ísland er á við það sem gerist hæst í Evrópu en **það gefur til kynna frjósemi grunnsævisins við Ísland þrátt fyrir norðlæga legu.** Fyrir liggur að kortleggja þarf grunnsævið vandlega, meta þarf verðmæti þess og gæta þess að halda raski í lágmarki. Með aukinni byggð og vegabótum eykst eftirspurn eftir strandsvæðum og ágangur á grunnsævi og því er nauðsynlegt að efla rannsóknir enn frekar svo unnt sé að stýra framkvæmdum skynsamlega.

Höfundar eru sjávarlíffræðingar við Háskóla Íslands og Hafrannsóknastofnunina.

Firðir og flóar eru vagga helstu nytjastofnanna

Mikilvægt er að haga framkvæmdum þannig að áhrif á búsvæði smáfiska verði sem allra minnst og þar sem mikil verðmæti eru í húfi er edlilegt að lágmarka vistfræðileg áhrif framkvæmda, jafnvel þótt það leiði til verulega aukins kostnaðar.

Grunnsævi og fjörur við Ísland gegna veigamiklu hlutverki sem uppeldisstöð fyrir marga okkar helstu nytjafiska^{1,2,3,4}. Stofnstærð margra flatfiska er í beinu hlutfalli við flatarmál á heppilegu búsvæði (t.d. sendinn botn á tilteknu dýpi) fyrir ungvíði^{5,6,7}. Hið sama gildir um fleiri tegundir t.d. og ulsa og þorsk⁸ þó að sambandið sé ekki eins sterkt þar sem ungvíði þeirra nýtir fjölbreyttari búsvæði. Af þessum sökum hafa fjölmargir vísindamenn hvatt til þess að varlega sé farið í að hrófla við mikilvægum búsvæðum fyrir ungvíð^{8,9,10}.

Ein forsenda fyrir því að koma á vistfræðilegri nálgun við stjórnum fiskveiða er að bera kennsl á, varðveita og endurreisa mikilvæg búsvæði nytjastofna¹¹. Árið 1996 voru sett lög í Bandaríkjunum til verndar hafsvæðum og botngæðum sem nauðsynlegar eru fyrir hrygningu, fæðuöflun og vöxt fiska fram að kynþroska. Verndun slíkra svæða er hluti af sjálfbærri nýtingu fiskistofna¹². Í kjölfarið hafa mikilvæg búsvæði fyrir margar nytjategundir í Norðvestur-Atlantshafi verið skilgreind¹³. Í

framtidinni er líklegt að krafa um vistfræðilega nálgun við stjórnum fiskveiða verði hluti af vottun um sjálfbæra nýtingu.

Aðhafnir mannsins, aðrar en fiskveiðar, geta haft áhrif á gæði og stærð búsvæða fiska, t.d. dýpkunarframkvæmdir, efnisnám, kalkþörungarnám, stíflun áa, þang- og þarasláttur, uppfyllingar, vegagerð, hafnargerð og bygging mannvirkja tengd þeim og sjókvíaelði.

● Efnistaka úr sjó felst í að dæla upp sandflákum og malarhjólum sem geta verið nauðsynleg búsvæði fiskungvíðis, sérstaklega flatfiska og jafnvel sandsilis. Hefur efnistaka úr sjó hér við land einkum átt sér stað í Faxaflóa.

● Þang og þarasláttur beinist að mjög mikilvægum búsvæði fyrir smáfisk og fleiri tegundir. Nýleg rannsókn frá Vestur-Noregi sýndi að þorskeiðum (< 15 cm) á svæði þar sem þari hafði nýlega verið sleginn, fækkaði um 92% og staðan var óbreytt að ári líðnu¹⁴.

● Í vegagerð hefur þverun fjarda mest áhrif þegar fjörður er þverður

Ljósmynd/Erlandur Bogason, kafari

Mikilvæg búsvæði Þorskeiði á fyrsta ári á kalkþörungasvæði.

utarlega með fyllingum og einni brú, oftast í miðjunni. Þverun fjarda getur haft áhrif á strauma inni í firðinum sem aftur getur leitt af sér breytingar í botngæði. Í flestum fjörðum er rangsælis hringstraumur sem hverfur við þverunina og mikill straumur undir brú hefur áhrif á aðgengi eggja, lírfa og smáfiska að firðinum. Getur tilförliga stutt þverun haft áhrif á töluvert mikið flatarmál af grunnsævi ef fjörðurinn er langur.

● Kalkþörungasvæði eru afar sérstök og mikilvæg uppeldis- og búsvæði fjölmargra fisktegunda og annarra lífvera. Svæðin hafa nú verið friðuð með stöðnum Evrópu, nema hér við land. Kalkþörungavinnsla á sér nú þegar stað í Arnarfirði og enn frekari vinnsla er fyrirhuguð í Ísa-fjardardjúpi.

● Aðaláhrif fiskeldis eru áhrif úrgangs á lífríki undir sjókvíum og í næsta nágrenni. Það ræðst svo að miklu leyti af dýpi, straumum og botngæðinu sjálfri hversu víðtæk og langdregin áhrifin verða. Til viðbótar koma áhrif erfðamengunar og lyfjagjafar (fúkkalyf, lyf gegn laxalús). Lyfjagjöf gegn laxalús hefur áhrif á öll krabbadýr, stór og smá, og getur hún þar með haft áhrif á fæðuframboð fiskungvíðis. Undanfarnir misseri hefur átt sér töluverð uppbygging á fiskeldi í kvíum á Vestfjörðum og Austfjörðum og í náinni framtíð eru uppi hugmyndir um stórfellda uppbyggingu sjókvíaeldis á þessum svæðum.

Erfitt er að meta áhrif framkvæmda á lífríkið fyrirfram. Mikilvægt að fram fari umfangsmiklar rannsóknir á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði og hugsanlegu áhrifa-svæði. Frá 1961 hafa 13 firðir við Ísland verið þverðir með einum eða öðrum hætti. Í flestum tilvikum fóru fram litlar eða engar rannsóknir á botngæði og lífríki þessara fjarda fyrir þverun og engar með tilliti til búsvæða fiskungvíðis, þannig að ekki er hægt að meta hugsanleg áhrif þeirra á búsvæði fiskungvíðis. Á næstu árum er fyrirhuguð að þvera Þorskafljórd, Djúpafljórd og Guðufjörð. Austur-Barðarstrandarsýslu vegna lagningar Vestfjardavegar milli Bjarkalundar og Eyrar. Þar hefur Hafnarsóknastofnun einungis framkvæmt tvær takmarkaðar forathuganir á lífríki þessara fjarda með tilliti til búsvæða fiskungvíðis.

Hafnarsóknastofnun hefur verið falið að áætla burðarþol einstakra fjarda vegna sjókvíaeldis. Burðarþolið byggist hinsvegar á straum- og sórnismælingum og lýtur eingöngu að mati á vatnsgæðum en framkvæmdaaðilum er látið eftir að fylgjast með áhrifum á lífríki. Vardandi áhrif fiskeldis er hægt að hafa reynslu Norðmanna til hljóðs. Á fundi sem sjávarútvegsráðuneytið og Hafnarsóknastofnunin efndu til í Reykjavík 27. september 2017 kom fram í máli dr. Geir Lasse Taranger, frá norsku Hafnarsóknastofnuninni, að í dag er laxalús helsta vandamálið í norsku eldi. Áhrif sjókvíaeldis á búsvæði fiskungvíðis hafa hins vegar litlað sem ekkert verið rannsökuð¹⁵. Stofnar fjardaþorsksins í Noregi

Björn Gunnarsson

Höskuldur Björnsson

(kysttorsk) hafa verið í slæmu ásigkomulagi í mörg ár en ástæðurnar fyrir því eru óþekktar. Barentshafsþorskurinn, sem er langmikilvægasti veidistofn Norðmanna, elst upp úti á landgrunninu.

Mikilvægt er að haga framkvæmdum þannig að áhrif á búsvæði smáfiska verði sem allra minnst og þar sem mikil verðmæti eru í húfi (sjá rannmagrein) er edlilegt að lágmarka vistfræðileg áhrif framkvæmda, jafnvel þó að það leiði til verulega aukins kostnaðar.

● Við þverun fjarda þarf að gæta þess að brýr séu nægilega margar og stórar til að straumakerfi fjardanna raskist ekki og þar með aðgengi fiskungvíðis og náttúruleg botngæði fjardanna. Þá ætti jafnframt að skoða aðrar leiðir, svo sem gangagerð.

● Sjókvíar þarf að staðsetja í öruggri fjarlægð frá mikilvægum búsvæðum smáfiska, eins þang- og þarasláttur, sandfjörum og kalkþörungasvæðum. Einnig er mikilvægt að hafa kvíar í útspreytni úr firði. Mjög mikilvægt að setja fram kröfur varðandi lyfjanotkun en lyf gegn laxalús hafa neikvæð umhverfisáhrif. Efnin sem notuð eru í baráttu við lúsina eru engan veginn sértæk og hafa því haft áhrif á öll krabbadýr sem fyrir þeim verða, þar með talið, smá krabbadýr sem eru mikilvæg fæða fiskungvíðis inni á fjörðum og flóum. Þá hefur verið bent á hugsanleg áhrif efnanna á rækjustofna innfjarda.

● Við þang- og þaraslátt hefur verið reynt að taka tillit til endurnýjunar svæðanna og ber að halda þeirri vinnu áfram. Mat á því hve miklu af svæðum hefur verið raskað á hverjum tíma þarf að leggja fyrir en forsendan fyrir slíku mati er heildarkortlagning þessara svæða.

● Kalkþörungur eru mikilvæg búsvæði fiskungvíðis. Endurnýjun svæðanna er mjög hægt og hleypur á árum og áratugum og því erfitt að réttlæta vinnslu.

Skilgreining og kortlagning á grunnsævinu er aðkallandi verkefni sem er mjög skammt á veg komið hér við land. Með slíkri kortlagningu strauma, botngæða og lífríks, væri lagður traustur grunnur að skipulagi, áhættumati, nýtingu og verndun. Kortlagning er tímafrek og kostnaðarsöm, sérstaklega athuganir á magni seida sem er mjög breytilegt milli ára og árstíma.

Varðarnálgun felur í sér að þegar skortur er á þekkingu á lífríkinu ber að fara varlega í að hrófla við náttúrulegu ástandi. Grunnþekking til að meta áhrif fjölmargra fyrirhuguðra framkvæmda á hugsanlega mikilvæg-

Uppeldis-svæði fiska

Uppeldissvæði fiska eru fjölbreytt og ólík eftir fisktegundum. Sumar tegundir alast nær eingöngu upp á grunnslóð, t.d. flestar flatfiskategundir og ulsi meðan aðrar tegundir finnast bæði á grunnslóð og dýpra vatni t.d. ýsa og þorskur. Á grunnslóð halda þorskeiði sig gjarnan í marhálmi og þaraskógum meðan skarkolaseiði eru einkum á sendnum botni. Í Svíþjóð hefur verið reynt að meta efnahagslegt mikilvægi grunnsævis10 en vesturströnd Svíþjóðar var kortlögð með tilliti til ólíkra botngæða og flatarmál mikilvægra búsvæða þar áætlað. Í rannsókninni var meðal annars lagt mat á framlegð uppeldissvæða og hve háðar tegundirnar eru ákveðinni botngæði. Þorskur sýndi eins og hér við land tryggð við svæði sem einkenndust af marhálmi og þaraskógi en fannst skóur á sendnum botni. Nidurstöðurnar bentu til að skarkoli væri fyrstu 2 árin mjög háður sendnum botni á grunnsævi. Var meðal hver ferkilómetri af sendnum botni á 0-10 m dýpi við vesturströnd Svíþjóðar græfi af sér 3,7-4,5 milljarða króna (300-360 milljónir SEK) í aflaverðmæti á 55 árum (~ 70 milljónir á ári). Séu þessar tölur settar í samhengi gæti 1 km² svarað til ~10 km af sendinni strönd. Við þverun Gilsfjarðar var áætlað að um 4,4 % af sendnum leirum á Íslandi hefðu leut innan fyllingar og farið forgörðum. Ef gert er ráð fyrir að jafnstórt búsvæði skarkolungvíðis hafi horfið, gæti það þýtt samsvarandi minnkun í afla tegundarinnar og þar með útflutningsverðmæti upp á 100 milljón krónur á ári.

Mikilvægasti nytjafiskur Ís-

lendinga, þorskurinn, elst upp við fjölbreytilegri skilyrði en t.d. skarkolinn þannig að erfðidara er að tengja nýliðun við ákveðin búsvæði. Hér þarf að grípa til varðarnálgunar og haga öllum framkvæmdum þannig að áhrif þeirra verði lág-mörkuð. Eitt prósent minnkun í nýliðun þorsks þýðir um 1 milljarðs samdrátt í útflutningsverðmæti á ári.

um búsvæðum fiskungvíðis á grunnsævinu við Ísland á næstu árum er ekki fyrir hendi og af þeim sökum þarf að fara enn varlegar en ella.

Sterkar vísibendingar eru um að verulegur hluti ungvíðis þorsks og fjölmargra annara nytjastofna alist upp inni á fjörðum og flóum hér við land.

Mikilvægt er að menn geri sér grein fyrir því að beinn fjárhagslegur ávinningur er af því að vernda uppeldissvæði nytjafiska.

Heimildir:

- ¹ Bjarni Samundsson, 1998
- ² Guðrún Marteinsdóttir o.fl., 2000
- ³ Björn Gunnarsson o.fl., 2010
- ⁴ Agnar Ingólfsson, 2010
- ⁵ Seitz o.fl., 2014
- ⁶ Gibson, 1994
- ⁷ Rijnse o.fl., 1992
- ⁸ Juanes, 2007
- ⁹ Le Pape, 2003
- ¹⁰ Stål, 2007
- ¹¹ Schmitt, 1999
- ¹² Sustainable fisheries act, 1996
- ¹³ NOAA, 2017
- ¹⁴ Lorentsen o.fl., 2010
- ¹⁵ Fisker og Havet, 2016
- ¹⁶ Ólafur Karvel Pálsson, 2004

Höfundar eru starfsmenn Hafnarsóknastofnunar.

Innlent

Tölvumyndir/AUDB-Thor Architects

Framtíðarsýn Höfuðborgarsvæðið myndi eignast nýtt kennileiti yrði brúin yfir Skerjafjörð að veruleika.

Myndi tengja miðborgina við Alftanes

● Hægt yrði að sigla smábátum undir Skerjafjarðarbrúna

Kristján H. Johannessen
khj@mbl.is

„Við hönnun brúarinnar litum við meðal annars til þess að það yrði að vera hægt að sigla smábátum undir hana. Það kom því einna helst tvennt til greina – lyftibú, sem myndi að vísu hafa leiðinleg áhrif á umferð ökutækja, eða hábrú sem auðvelt yrði að sigla undir,“ segir Guðjón Þór Erlendsson, arkitekt hjá AUSB Architects í Lundúnum.

Visar hann í máli sínu til þess að í haust kláraði AUSB tillögu að blandaðri byggð í uppfyllingum á Lönguskerjum í Skerjafirði með tengingu við Suðurgötu í Reykjavík og Álfanes.

Guðjón Þór Erlendsson

Verkefnið var þróað fyrir hóp alþjóðafjárfesta í Lundúnum og segir Guðjón Þór tillögurnar hafa gert ráð fyrir 8.000 manna byggð sem staðsett yrði á mestu grynnningum Lönguskerja. Var í hönnun gert ráð fyrir þéttri borgarbyggð á fimm eyjum með smábátahöfnum og blandaðri byggð meðfram aðalgötu sem lægi í miðju skipulagsins. „Hagnaðartölur verkefnisins stóðust hins vegar ekki kröfur fjárfesta og því var ákveðið að leggja verkefnið til hliðar,“ segir hann.

Sér akbrautir fyrir strætó

Guðjón Þór bendir á að þótt áætlaður kostnaður við uppfyllingar og byggingu íbúða á Lönguskerjum virðist ekki fýsilegur kostur á þessum tímapunkti sé hins vegar samfélagslegur hagnaður af samgöngutengingu milli Reykjavíkur og Álfanes. Af þessum ástæðum ákvað stofa hans í Lundúnum að

Samgöngur Gert er ráð fyrir hjóla- og göngustígum í tillögum hópsins.

birta myndir af hugmyndavinnunni.

„Lagt er til að tvær akreinar verði í hvora átt fyrir almenna umferð ökutækja, sérstakar akreinar fyrir almenningssamgöngur og göngu- og hjólastíga sem myndu framlengja enn frekar stíganet borgarinnar,“ segir Guðjón Þór og

bætir við að Reykjavíkurmegin yrði löng lágbrú en stutt hábrú Álfanesmegin sem leyfir smábátum og seglskútum að sigla undir hana.

„Hæst myndi brúin teygja sig upp í 130 metra hæð og þar sem siglt yrði undir hana væri um 35 metrar upp í brúargólfíð.“

Firðir og flóar – búsvæði þorskungviðis

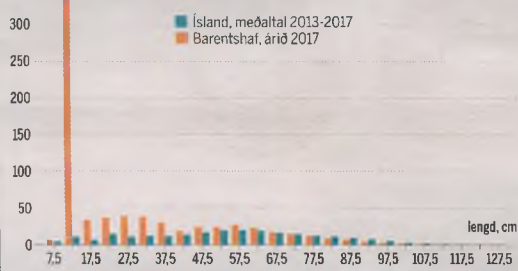
Höfundar fjalla um útbreiðslu þorskungviðis við Ísland, bera saman við Barentshaf og leiða líkur að því að umtalsverður hluti íslenska þorskstofnsins hafi alist upp á grunnsævi.

Björn Gunnarsson
Höskuldur Björnsson

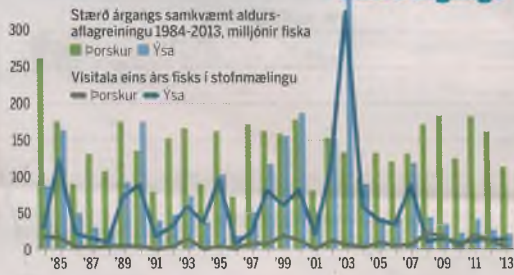
Þegar verið er að skoða hugsanleg áhrif framkvæmda á grunnsævi á búsvæði fiskungviðis er mikilvægt að leggja mat á hlutfall nýliða hverrar tegundar sem þar elst upp. Vitað er að sumar tegundir eins og skarkoli og fleiri flatfiskar alast eingöngu upp á grunnslóð og ekkert af ungviði þeirra kemur fram í togararalli Hafrannsóknastofnunar þar sem aðeins 80 af 590 stöðvum eru á minna en 100 m dýpi, 8 minna en 50 m dýpi og sú grynsta á 23 m dýpi. Annað dæmi um tegund sem elst eingöngu upp á grunnsævi er ufsi. Smáufsi sést víða við bryggjur en eins árs ufsi sést varla í togararallinu og tveggja ára ufsi lítið. Smáýsa skilar sér hinsvegar í nokkrum mæli í togararallinu við eins árs aldur og þorskur liggur á milli ýsu og ufsa.

Aldursaflagreiningu má nota til að fá fram hugmyndir um hlutdeild grunnslóðar í uppeidissvæði þorsks. Er þá stærð árgangs samkvæmt stofnmæti borin saman við vitistölu sama árgangs í stofnmælingu við eins árs aldur. Ef lína, sem dregin er í gegnum gögnin, sker y-ásinn langt frá núllpunktinum bendir það til að verulegur hluti stofnsins sé á svæði sem stofnmælingin nær ekki yfir. Fyrir þorsk er skurðpunkturinn í sambandi stærðar árgangs og vitistölu eins árs fíks nálægt 70 milljónum nýliða sem er um 50% af meðalárgangi síðustu þriggja ára-

Vísitölur þorsks í stofnmælingum

Vísitala eins árs fíks á móti stærð árgangs

Meðalfjöldi þorsks eftir lengd 1988-2017

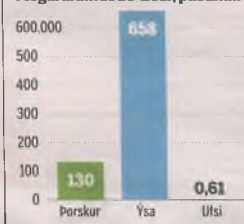

Uppeldi þorsks við Ísland.

Ljósmynd: Friendur Bogason

Heildarfjöldi eins árs þorsks, ýsu og ufsa

Í togararalli 1985-2017, þúsundir

tuga en hjá ýsu er skurðpunkturinn nálægt núlli.

Stærstu þorskstofnar í Atlantshafinu í dag eru sá íslenski og þorskstofninn í Barentshafi sem er rúmlega þrefalt stærri en sá fyrrnefndi. Á báðum hafsvæðunum fara fram stofnmælingar með botnvörpu snemma árs. Samanburður á lengdarbreifingum bendir til að verulega meira, hlutfallslega, sé af smáþorski á landgrunninu í Barentshafinu en við Ísland. Hér ber að hafa í huga að veiðarfærið sem notað er í Barentshafi veidir smáþorskin hugsanlega betur. Hinsvegar er metið sjálfrán þorsks í Barentshafi jafnan töluvert meira en á rallslóðinni við Ísland¹⁾. Það rennir frekari stöðum undir þá kenningu að ungviðið við Ísland haldi sig að hluta annarsstaðar en fullorðni þorskurinn.

Einu kerfisbundnu rannsóknir Hafrannsóknastofnunar inni á fjörðum og flóum landsins, þar sem þorskungviði kemur við sögu, eru rækjuleiðangrar á grunnslóð sem farið hafa fram í meira en 30 ár á fjörðum norðan- og norðvestanlands. Í rækjuleiðingrunum fæst talsvert af þorski og ýsu en mjög lítið af ufsa. Þessi gögn eru þó

Björn Gunnarsson

Höskuldur Björnsson

þeim annmörkum háð að flestar stöðvar eru á leikendnum slétum botni á 65-130 m dýpi. Rannsóknir fara því ekki fram nema að litlu leyti á svæðum sem hægt er að heimfæra á eiginlegt grunnsævi. Lengdarbreifing þorsks úr þessum leiðingrunum sýnir mikinn fjölda þorsks á fyrsta ári rétt eins og í Barentshafi.

Níðurstöður þessara athugana benda til þess að verulegur hluti þorskstofnsins og margra annarra nytjastofna alist upp inni á fjörðum og flóum hér við land. Mikil óvissa er hins vegar um hve stór hluti það er.

Grunnsævið (minna en 50 m dýpi) hér við land er lítt kannað og kortlagt. Flatarmál þess er um 20 þúsund km². Þar af um 5000 km² minna en 20 m dýpi sem er að líkindum mikilvægasta búsvæði seina margra tegunda. Til samanburðar er íslenska landgrunninn, á minna en 200 m dýpi, um 120 þúsund km². Stærð heppilegra búsvæða getur verið takmarkandi þáttur í af-rakstri margra fiskistofna^{2), 3), 4), 5), 6)} og því er afar brýnt að umgangast þau af varð.

Heimildir:
¹⁾ Yaraçna o.fl., 2009
²⁾ Setz o.fl., 2014
³⁾ Juanes, 2007
⁴⁾ Le Pape, 2003
⁵⁾ Gibson, 1994
⁶⁾ Rijnse o.fl., 1992

318.mál

19110095

Sjávarjarðir

Fundur með Atvinnuveganefnd
31. október 2011

Samtök eigenda sjávarjarða, SES

- Stofnuð 5. júlí 2001
- Félagar eru um 500
- Fjöldi sjávarjarða er rúmlega 2000
- Fjöldi jarða með heimræði/útræði er u.þ.b 1200
- Markmið samtakanna er:
 - Að fá útræðisrétt sjávarjarða virtan á ný og staðfestan í gildandi lögum um stjórn fiskveiða.
 - Að vinna að því að eignarréttindi sjávarjarða innan netlaga, sem og tiltöluleg eignarhlutdeild í sjávarauðlindinni í heild, verði virt og í heiðri höfð.

Hvað eru netlög ?

- Samkvæmt íslenskum lögum eru netlög það svæði sjávar sem er í einkaeign eigenda sjávarjarða.
- Í 2. kafla rekabálks Jónsbókar , (1281) stendur:
 - “Sá maðr, er land á, hann á þara allan ok Landeigandi á, ok veiðar allar í netlögum ok í fjörunni.
- Í *Tilskipun um veiði á Íslandi, 20. júní 1849*, stendur í 3. gr.
“Á landi skulu veiði ráða rétt landamerki jarðar hverrar.
Ef jörð liggur að sjó, á eigandi veiði á haf út, 60 faðma [eða 115 metra] frá stórstraumsfjörumáli, og eru það netlög hans.”
- Í 21. gr. og jafnframt síðustu grein veiðitilskipunarinnar segir:
„Með þessari tilskipun er allt það af tekið, sem lög hafa verið hingað til um, fuglveiði og dýraveiði og selveiði, **en allar greinir laganna um fiskveiði, sem ekki er breytt í þessari tilskipun, og um kvalveiði skulu fyrst um sinn standa óraskaðar.**“

Um stærð netlaga.

- Netlög afmarka landamerki sjávarjarða út í sjóinn
 - Í landabrigðisþætti Grágásar (Staðarhólsbókar) segir að „Þar eru netlög utast í sæ er selnet stendur grunn, tuttugu möskva djúpt, af landi eða skeri og komi flár upp úr sjánum að fjöru þá er þinur stendur grunn.”
 - Jónsbók segir „En það eru netlög yst er selnót stendur grunn tuttugu möskva djúp að fjöru og komi þá flár upp úr sjó”

Þessu hefur verið sleppt úr Jónsbókartexta núverandi lagasafns (án lagabreytinga).

Um stærð netlaga, frh.

- Í *Tilskipun um veiði á Íslandi*, 20. júní 1849, segir í 3. gr.
- Á landi skulu veiði ráða rétt landamerki jarðar hverrar. Ef jörð liggur að sjó, á eigandi veiði á haf út, 60 faðma [eða 115 metra] frá stórstraumsfjörumáli, og eru það netlög hans.
- Í 21. gr. og jafnframt síðustu grein veiðitilskipunarinnar er þetta nánar útskýrt:
- „Með þessari tilskipun er allt það af tekið, sem lög hafa verið hingað til um fuglveiði og dýraveiði og selveiði, **en allar greinar laganna um fiskveiði, sem ekki er breytt í þessari tilskipun, og um kvalveiði skulu fyrst um sinn standa óraskaðar.**“

Grein nr. 21. í lögunum frá 20. júní 1849 var feld út með lögunum nr. 116/1990.

Um stærð netlaga, frh.

- Í Þingbókum alþingis frá 1847 til 1849 má lesa umræður þingmanna um frumvarp veiðitilskipunarinnar frá 1849. Þar kemur meðal annars fram mjög skýrt að stuðst er við þýðingu úr dönskum lögum og að danska orðið „Jagt“ vefst fyrir mönnum þar sem það þýðir í Danmörku veiðar á fuglum og dýrum en **ekki fiskum**, en íslenska orðið veiði þýðir allar veiðar þ.e. bæði fugla, dýra og fiskveiðar. Einmitt vegna þessa var ákveðið að bæta við 21. gr. til þess að taka af allan vafa um að veiðitilskipunin frá 20. júní 1849 gildi alls ekki um fiskveiðar í netlögum og að þar sé Jónsbók enn í fullu gildi. Þar með verður stærð netlaga varðandi fiskveiðar að miðast við dýpt.

Um stærð netlaga, frh.

- Skúli Magnússon lektor við lagadeild Háskóla Íslands vann í september árið 2001 álit að beiðni nefndar um enduskoðun laga um stjórn fiskveiða, um stjórnskipulega vernd fiskveiðiréttar sjávarjarða.

Í álit Skúla á bls. 8 stendur eftirfarandi:

- „Samkvæmt framangreindu er ótvírætt að við ákvörðun netlaga með hliðsjón af fiskveiðirétti landeiganda **ber að miða við dýptarreglu Jónsbókar, en ekki fjarlægðarreglu veiðitilskipunarinnar og síðari laga.** Hvað varðar ýmis önnur mikilvæg réttindi landeiganda innan netlaga gildir hins vegar almennt reglan um 115 metra frá stórstraumsfjörumáli. Samkvæmt framangreindu ber að afmarka netlög sjávarjarðar með hliðsjón af fiskveiðirétti samkvæmt reglu 2. kapítula rekabálks Jónsbókar.”

Um stærð netlaga frh.

- Fjarlægðarreglan er skýr 60 faðmar (115 metrar) frá stórstraumsfjörumáli.
- Hvað með dýptarviðmiðið?
- **Páll Vídalín** lögmaður (1667-1727) segist hafa lesið ýmis Jónsbókarhandrit sem virðast hafa verið frá fyrri hluta 16. aldar. Ofangreint ákvæði 2. kafla rekabálks hljóðar á einum stað þannig: „**það eru netlög utarst, er selnet stendur grunn 20 möskva djúp að fjöru sjóar, og koma þá flár uppúr sjó, en það er 12 álna djúp að fjöru.**”
- Í öðru handriti stendur eftirfarandi: „**þat eru netlög utaz, er selnót stendur grunn 20 möskva djúp ath fjöru, oc komi þá flár uppúr sjó, þat er fjöggra faðma djúp.**” Í þessum handritum eru m.ö.o. hagnýt innskot sem segir annars vegar „það er 12 álna að fjöru“ og hins vegar „þat er 4 faðma djúp“. Þar sem þetta er sama dýpt útskýrir Páll mismuninn með að skrifarinn hafi látið sér á sama standa hvort hann sagði „12 álnir“ eða „4 faðmar“.

Um stærð netlaga frh.

- Páll Vídalín segir að lokum: „Nú bið eg menn taki selanót 20 möskva djúpa, og skal hún gjöra það satt, að 12 álnir vorra tíma sé það djúp, er hún standi grunn; eg hafi það mælt á 5 möskvum og 3ja álna hæð á þurru lopti, og svo á 6 álnum vorum og 10 möskva djúpri nótt, og felld svo netið, að möskvinn standi ferskeyttur, sem lagnet eiga að gjöra.”
- Af þessu er augljóst að menn á 16. öld höfðu tekið upp hagnýt dýptarmál við ákvörðun netlaga sem samsvaraði hinu formlega ákvæði Jónsbókar (og Grágásar), þ.e. mælt dýptina með lóði. Páll lögmaður segir skýrt að þessar 12 álnir eru „þessa dags alin“ og „vorra tíma alin“, nánar tiltekið hamborgaralinin, og dýptin þá ($57,3 \text{ cm} \times 12 =$) **6,88 m**. Málfaðmæðemi Páls gefur ($57,3 \times 13 =$) **7,45 m**. Í heild þýðir þetta þó að ystu mörk netlaga skv. Jónsbók og Grágás er við 7 m dýpi á stórstraumsfjöru. (*Dr. Ole Lindquist, 9. mars 2009*).

Um stærð netlaga frh.

- **Niðurstaða.**
 - Eftir stendur að augljóst er að miða á fiskveiðar í netlögum við dýptarviðmiðið. Skilgreining Páls Vídalín um dýpt selneta annað hvort 4 faðmar eða 12-13 álnir er það viðmið sem á að nota. Þar sem það er á milli 6,88 m og 7,45 m ber að miða við ítrustu mörkin eða 7,45 metra þegar verið er að skipuleggja strandsvæði með tilliti til notkunar, þannig að það skarist ekki á við eignarrétt sjávarjarða.

Arnarfjörður 10 m dýpislína og netlög - drög

Þetta kort er unnið af sjómælingasvið Landhelgisgæslu Íslands,
upp úr gögnum frá þeim, ásamt gögnum frá Hafrannsóknarstofnun.
Strandlína er fengin frá Landmælingum Íslands.
Kortið sýnir 10 m jafndýptarlínu í Arnarfirði ásamt
línu sem dregin er u.þ.b. 115 m frá strandlínu.
NBF/ÁPV 06.10. 2012

Blár flötur: 0 - 10 m dýpi
Ljósblá lína: 10 m jafndýptarlína
Dökkblá lína: Áætluð 10 m jafndýptarlína
Rauð lína: U.þ.b. 115 m frá dreginni strandlínu.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Samtök eigenda sjávarjarða. WWW.SES.is

Staðreyndir

- Eignarréttur sjávarjarða er stjórnarskrárvarinn.
- Alþingismenn hafa svarið eið að stjórnarskránni og þar með um leið að eignarrétti sjávarjarða.
- Mannréttindadómstóll Evrópu segir í álitinu sínu um málið 2. des. 2008: „*Ennfremur er það niðurstaða dómsins að réttur kæranda til þess að stunda fiskveiðar í netlögum úti fyrir sjávarjörðinni sem um ræðir hafi lögformlega stofnað til „eignar“ í skilningi 1. gr. samningsviðauka 1.*“.
- Eiríkur Tómasson, prófessor í lögum við Háskóla Íslands sagði í svari við spurningu formanns nefndar um endurskoðun á fiskveiðistjórnunarkerfinu: *Formaður (Guðbjartur Hannesson) spyr (7. fundur, 19. febrúar 2010): hvernig langtímaafnotaréttur hefur verið skilgreindur og hvort hugmyndir úr annarri auðlindalöggjöf séu yfirfæranlegar á fiskveiðilöggjöfina m.t.t. afnotaréttar. Eiríkur Tómasson sagði netlög skapa eignarrétt, en ríkið má samt sem áður setja skilyrði um veiðar innan þeirra. Ef þessi réttur yrði innkallaður til ríkisins þyrfti að greiða fullt verð fyrir.*

Staðreyndir, frh.

- Samkvæmt skilgreiningum eignarréttarsérfræðinga, m.a. Gauks Jörundssonar, fyrrverandi dómara við Mannréttindadómstól Evrópu, kemur fram að vatn (sjór) sem yfir landi liggur telst til fasteignarinnar og er því sjórinn í netlögum eign viðkomandi jarðar. Vatn og sjór (þ.m.t. lífríkið) er á hreyfingu milli innra og ytra svæðis og því er um óskipta sameign að ræða.

Staðreyndir, frh.

- LÍÚ og Landsamband smábátaeigenda fá hvort um sig um 40 miljónir króna á ári úr ríkissjóði. Þetta framlag fá þeir samkvæmt 24 ára gömlum lögum þó svo að þeir eigi ekkert í auðlindinni. Samtök eigenda sjávarjarða fá ekkert framlag úr ríkissjóði þó svo að þeir eigi hlutdeild í auðlindinni.
- Auk þess er öðrum heimilað að nota eignina en eigendunum sjálfum bannað að nota hana.
- Eigendur sjávarjarða hafa í yfir 20 ár barist málefnalega fyrir réttindum sínum fyrir daufum eyrum yfirvalda, sem jafna má við valdníðslu.
- Það verður ekki hægt að skipuleggja strandsvæði Íslands án aðkomu og samvinnu við eigendur sjávarjarða.

Tillaga SES að lausn

- Að 10 metra dýptarlínan á sjókortum Landmælinga Íslands verði notuð sem viðmiðun dýptarákvæðis Jónsbókar og þar með sem landamerki jarða til sjávarins. (10 m er meðaldýpi)
- Að heimræði/útræði verði virtur eignarréttur og heimilað að nýta hann að nýju.
 - Stærð báta og útbúnaður ákveðinn í samráði við SES.
 - Veiðitímabil og fjöldi manna við veiðarnar verði ákveðið í samráði við SES.
- Að 2% af aflaverðmæti þessara veiða renni til SES.
- Að sjávarjarðir, sem löglegir eigendur að sjávarauðlindinni fái hlutdeild í auðlindagjaldi.
- Að SES fái sambærilegann styrk og LÍÚ og Landssamband smábátaeigenda, til að reka sín mál.

Takk fyrir

Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis
Alþingi við Austurvöll
150 Reykjavík

Reykjavík, 2. desember 2019

Sent rafrænt með tölvupósti á nefndasvid@althingi.is

Efni: Athugasemdir við 317. mál – frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 58/1998 um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta

Undirritaður vill koma á framfæri athugasemdum við þá breytingu sem felst í c. lið 1. gr. framangreinds frumvarps. Í ákvæðinu er lagt til að 3. málslíður 4. mgr. 3. gr. laga nr. 58/1998 verði felldur brott, en hann hljóðar svo í núgildandi lögum:

„Tekjum af leyfum til nýtingar lands skv. 2. mgr. skal varið til landbóta, umsjónar, eftirlits og sambærilegra verkefna innan þjóðlendna, eftir nánari ákvörðun ráðherra.“

Í athugasemdum með frumvarpi því sem nefndin hefur til umfjöllunar er breytingin rökstudd á þá leið að með henni sé varið að fella úr lögnum markaðan tekjustofn í samræmi við þá meginreglu laga um opinber fjármál að ekki séu markaðir tekjustofnar í einstökum lögum.

Undirritaður vill benda nefndinni á að í þessum rökstuðningi er ekki tekið fullnægjandi tillit til tilgangs 3. málslíðar 4. mgr. 3. gr. laga nr. 58/1998. Tilgangurinn með ákvæðinu er ekki sá að búa til markaðan tekjustofn, heldur að tryggja þjóðlendum ákveðna sérstöðu umfram aðrar eignir ríkisins. Þannig sagði eftirfarandi í frumvarpi því er varð að lögum nr. 58/1998:

„Í þessu frumvarpi [að lögum nr. 58/1998] er á því byggt að ekki beri að fara með þjóðlendur eins og hefðbundnar eignir ríkisins, svo sem einstakar lóðir eða jarðir, heldur fari ríkið í þessu tilviki með varðveislu og forræði sameiginlegra gæða þjóðarinnar, þó svo að taka verði tillit til hagsmuna þeirra sem þegar hafa áunnið sér réttindi til nytja innan þeirra. Af þessu leiðir að lagt er til að tekjum sem kunna að falla til vegna gjalda (leigu) fyrir afnot lands og landsgæða innan þjóðlendu verði varið sérstaklega í þágu verkefna innan þjóðlendna, en renni ekki í ríkissjóð eða einstaka sveitarsjóði. Þjóðlendur fá með þessu sérstöðu sem um margt svipar til sjálfseignarstofnana. Er þar enn höfð í huga hin sögulega sérstaða þessara landsvæða.“

Sú breyting sem lögð er til í c. lið 1. gr. frumvarpsins er samkvæmt þessu ekki eingöngu breyting á fyrirkomulagi gjaldtöku heldur felur hún einnig í sér breytingu á *eignarformi* þjóðlendna. Nái breytingin fram að ganga verða þjóðlendur þannig ekki sjálfseignarstofnanir (eða afbrigði slíkra stofnana) heldur fasteignir í eigu ríkisins. Sérstaða þjóðlendna á meðal eigna ríkisins verður því minni en áður.

Að sjálfsögðu er það pólitísk ákvörðun hvort þessu fyrirkomulagi verði breytt, en nauðsynlegt er að löggjafinn átti sig á því að í breytingunni felst ekki eingöngu tilfærsla formlegs eðlis á fjármunum ríkisins. Breytingin hefur það í för með sér að þjóðlendur verða að stærstum hluta eins og aðrar eignir í eigu ríkisins. Ekki hafa verið færð rök fyrir því í frumvarpinu hvers vegna þörf er á að breyta eignarformi þjóðlendna með þessum hætti.

Virðingarfyllt,

Víðir Smári Petersen, lögmaður (hrl.)

Allsherjar- og menntamálanefnd,
Alþingi við Austurvöll,
101 Reykjavík

Efni: Frumvarp til breytinga á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta nr. 58/1998.

Æðarræktarfélag Íslands, Æðarverndarfélag Snæfellinga og Æðarvé, félag æðarbænda í Dalasýslu og A – Barðastrandasýslu eru hagsmunasamtök æðarbænda m.a. við Breiðafjörð þar sem eru hundruð eyja, hólma og skerja. Æðarvarp er á hátt á 400 jörðum kringum landið og stór hluti æðarvarps er á eyjum, hólum og í skerjum.

Þar sem frumvarp til breytinga á þjóðlendurlögum er komið til sérstakrar umræðu hjá allsherjarnefnd áður en það gengur til þriðju og síðustu umræðu á Alþingi telja hagsmunasamtök æðarbænda tilefni til að koma að eftirfarandi athugasemdum sem varða 5. gr. frumvarpsins. Félögin taka undir þau sjónarmið sem komu fram í umræðum á Alþingi um að nauðsynlegt sé að fara betur yfir frumvarpið áður en það verður tekið til síðustu atkvæðagreiðslu.

Upphaflegur tilgangur þjóðlendulaganna var að leysa úr *ágreiningi* sem hafði í áratugi ríkt um eignarrétt á tilteknum landsvæðum, þ.e. afréttum og almenningum. Yfirleitt var um landsvæði að ræða sem lágu inn til landsins og talið mikilvægt að skera úr um hvað af þessum svæðum lægju utan eignarlanda og teldust þar af leiðandi þjóðlenda. **Hvergi** í greinargerð með frumvarpi til breytinga á gildandi þjóðlendulögum eða í umræðum er að finna röksemdir fyrir því að til séu eyjar, hólmar og sker í sjó sem geti legið utan eignarlanda og teljist af þeim sökum þjóðlenda. Enginn ágreiningur hefur verið fram að þessu um að eyjar, hólmar og sker í sjó eða almenningum stöðuvatna séu háð einkaeignarrétti.

Í 61. kap. landsleigubálks Jónsbókar segir að eyjar og sker fylgi því landi er næst liggur og í 6. kap. landsbrigðabálks Jónsbókar segir að við sölu jarða skuli, ef eyjar liggi fyrir landi, kveða á um þær við kaupin. Ekki er hins vegar í Jónsbók fjallað beinlínis um netlög, þar sem eyjar eða sker liggja fyrir landi. Samkvæmt 3. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849 skal ef eyjar eða hólmar liggi undir jörð mæla lóðhelgi (netlög) 60 faðma í allar áttir frá eyjum og hólum. Ef skemmra er milli eyja, hólma eða lands en 120 faðmar skal miðlína ráða. Í lögum nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum segir að netlög fylgi eyjum, hólum og skerjum í sjó. Ætla verður að sömu reglur gildi um netlög við eyjar, hólma og sker í sjó sem háð eru beinum eignarrétti einstaklinga eða lögaðila,

þar með talið sveitarfélaga eða ríki, og um netlög fasteigna sem liggja að sjó, bæði hvað varðar inntak eignarráða yfir þeim og ytri mörk.¹

Lög um landmerki nr. 41/1919 og lög um skráningu og mat fasteigna nr. 6/2001 byggja á því að eyjar og sker fylgi jörð án sérstakrar tilgreiningar eða sjálfstæðra landamerkja. Eyjar og sker hafa við lögskipti orðið sjálfstæðar eignir og stofnaðar með opinberri skráningu. Hlunnindi tengd eyjum og skerjum sem og í netlögum eru metin hluti fasteignarmats jarðarinnar sem þau tilheyra. Einkaréttarlegur ágreiningur kann að vera uppi um hver eigandi einstakra eyja og skerja sé en úr slíkum ágreiningi er breyttum þjóðlendulögum ekki ætlað að skera.

Umrædd breyting þjóðlendulaga byggir á þeirri *forsendu* að eyjar, hólmar og sker kunni að liggja utan eignarlanda. Eins og rakið var hér að framan þá eru þær forsendur ekki fyrir hendi nema þá mögulega þar sem þjóðlenda nær í sjó fram. Séu eyjar, hólmar og sker undan landsvæði sem úrskurðað hefur verið þjóðlenda eru líkindi fyrir því að þau séu hluti þjóðlendunnar nema annar færi fram sönnur fyrir eignarrétti sínum.

Það er mikið hagsmunamál félagsmanna að horfið sé frá þessum breytingum á þjóðlendulögunum og þeim verði ekki att út í tímafreka og kostnaðarsama vinnu við að lýsa hvaða eyjar og sker séu hluti viðkomandi jarða. Komi til þess hlýtur það að byggja á því að *gert sé sennilegt með laga- og landfræðilegum rökum* að eyjar, hólmar og sker finnist utan eignarlanda og þar af leiðandi sé nauðsynlegt að skera úr um mörk eignarlanda og með svo íþyngjandi og kostnaðarsamri málsmeðferð fyrir landeigendur. Í greinargerðinni með frumvarpinu er eins og áður segir engin slík umfjöllun og reyndar fullkomlega óljóst hvaðan þessi nýji skilningur á íslenskum eignarrétti er ættaður.

Æðarræktarfélag Íslands
Guðrún Gauksdóttir, formaður
info@icelandeider.is
qudrungauks@gmail.com

Æðarverndarfélag Snæfellinga
Ásgeir Gunnar Jónsson, formaður
asgeir.gunnar.jonsson@gmail.com

Æðarvé, Dalasýsla og A - Barðastrandasýsla
Helga María Jóhannesdóttir, formaður
skaleyjar@gmail.com

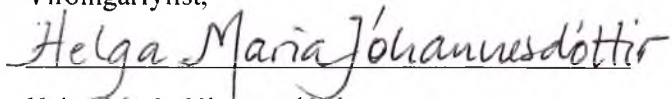
¹ Tryggvi Gunnarsson: "Landamerki fasteigna" í *Afmælisrit, Gaukur Jörundsson sextugur*, Reykjavík 1994, bls. 535 – 536.

1. desember 2019

Varðandi: Frumvarp til laga um breytingu á lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta (leyfisveitingar, málsmeðferð, endurupptaka o.fl.), 317. mál.

Æðarvé, félag æðarbænda í Austur Barðastrandasýslu og Dalasýslu, styður þær athugasemdir sem fram koma í bréfi Samtaka eigenda sjávarjarða varðandi frumvarp um breytingar á lögum um þjóðlendur. Gerðar eru alvarlegaar athugasemdir við frumvarpið og kaflann „Um einstakar greinar frumvarpsins“, sérstaklega 5. gr. Bréfið með athugasemdum má finna hér í viðhengi.

Virðingarfyllst,

Helga María Jóhannesdóttir

formaður Æðarvéa